

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Zelfstandig Project

Op welke manier kan de
klasleerkracht de natuur betrekken in
niet natuur-gerelateerde thema's?

Voorwoord

Graag wil ik van dit voorwoord gebruik maken om enkele mensen te bedanken die mij geholpen hebben bij het uitwerken van mijn zelfstandig project.

In het bijzonder zou ik basisschool GO Icarus willen bedanken. Hierbij benadruk ik de klasleerkracht Hilde Christis. Dankzij haar heb ik de kans gekregen om tijdens mijn uitgroei-stage in de klas mijn onderzoek in verband met mijn project te verrichten.

Ook wil ik de vrije basisschool De Beverburcht bedanken. Dat ik de kans heb gekregen om hier stage doen en alzo de werking van een groene school heb kunnen ontdekken. Hierdoor heb ik voldoende informatie opgedaan en onderzoek kunnen doen om dit te verwerken in mijn project.

Ik zou ook graag mijn promotor mevrouw Leen Smets willen bedanken voor de goede begeleiding bij het maken van mijn zelfstandig project. Zij heeft mij steeds goede tips aangereikt en mij verder geholpen indien het nodig was. Ze kon mij ook geruststellen dat ik door het drukke programma van mijn buitenlandse stage en academiejaar toch een goed resultaat kon weergeven.

Vervolgens wil ik Jeaninne Janssen bedanken voor de hulp met de taal- en spellingscorrectie.

En tenslotte wil ik mijn ouders, oma en mijn vriend Tim bedanken omdat zij mij steeds gesteund en gemotiveerd hebben doorheen de uitwerking van mijn zelfstandig project en de opleiding.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	6
Praktijkprobleem.....	7
Onderzoeksdoel	8
Onderzoeksvraag	8
1 Natuur in het onderwijs.....	9
1.1 Wat is natuuronderwijs?	9
1.2 Invloeden van de natuur voor de kleuters.....	10
1.2.1 Invloeden van de maatschappij	10
1.2.2 Invloeden van het onderwijs en opvoeding.....	10
1.2.3 Invloeden van de gezondheid en welbevinden	11
1.2.4 Invloeden van de persoonlijk en sociale vaardigheden.....	11
1.3 Invloeden van de kleuters voor de natuur	11
2 Spelen en leren in het groen	13
2.1 Kleuters meer naar buiten	13
2.1.1 De omgeving.....	14
2.2 Wat biedt een natuurlijke buitenruimte voor kleuters	14
2.2.1 Een groene speelruimte, een inspirerende leeromgeving.....	14
2.3 Op welke manieren kan je de natuur integreren in het onderwijs.....	15
2.3.1 Buitenruimte benutten	15
2.3.2 Werken met natuurlijke materialen in de klas	16
3 Aanpak in het onderwijs	18
3.1 Onderwijs met hoofd, hart en handen.....	18
3.1.1 Complexiteit vereist systeemdenken (Hoofd).....	18
3.1.2 Gericht op waardeontwikkeling (Hart).....	19
3.1.3 Actiegericht (Handen).....	19
3.2 Hoe leren kinderen	19
3.3 Kinderen leren onderzoekend & ontdekkend.....	20

3.3.1	De rol van de leerkracht	20
4	Werken vanuit verschillende thema's	22
4.1	Onderzoeken.....	22
4.1.1	Onderzoeksmaterialen	22
4.1.2	Aanbrengen in de klas.....	22
4.1.3	Andere componenten stimuleren.....	23
4.1.4	De onderzoekscyclus	23
4.2	Informatie	24
4.3	Helpen	25
4.4	Een symbool koppelen met de natuur	26
	Besluit	27
	Literatuurlijst.....	28
	Bijlagen	29
1	Enquête.....	29
2	Metten in het bos.....	34
3	Een zoektocht en bewegingsopdrachten in het bos.....	37
4	Een les schrijfdans buiten met water.	40
5	Een kruidentuin maken.....	43
6	Hoeken buiten	46
7	Beeldactiviteit: een bordje lekkers	52
8	Beeldactiviteit: Moederdagcadeau.....	55
9	Wiskundeactiviteit: meten met natuurlijke materialen	58
10	Wiskundeactiviteit: ruimtelijke begrippen aanleren met natuurlijke materialen	60
11	De letterhoek.....	62
12	Spelletjeshoek met natuurlijke materialen	64
13	Brainstormen.....	66
14	Weekroosters	69
15	Onderzoekhoek.....	75
16	Afvalwater zuiveren	79
17	Een waarneming van kruiden	81
18	Natuurlijke grondstoffen	83
19	Woningen van dieren	85
20	Onder de grond	87
21	Afval sorteren.....	89
22	Insectenhotel maken	92

Inleiding

Ik heb gekozen om de natuur centraal te zetten in mijn zelfstandig project omdat ik zelf enorm begaan ben met alles wat 'groen' te bieden heeft. Kennis en vaardigheden opdoen spelenderwijs, gericht, ... in gezins- en/of verenigingsverband is niet meer zo vanzelfsprekend. Enerzijds komt dit omdat er veel minder groen aanwezig is in de directe leef- en/of leeromgeving. Anderzijds is het kind afhankelijk van de prikkels die ouders en/of leerkrachten kinderen bieden. De natuur is een heel belangrijk gegeven voor de mens. Zonder dat wij er echt bij stilstaan, beïnvloedt de natuur het leven van de mens en andersom. Daarom is het belangrijk dat reeds jonge kinderen zich hiervan bewust zijn/worden en zoveel mogelijk gelegenheid krijgen om in aanraking te komen met de natuur. Een kind is vele uren per dag aanwezig op school, het is belangrijk dat het ook het onderwijs hier voldoende aandacht aan besteedt.

Tijdens mijn onderzoek ben ik op zoek gegaan naar methodieken om de kleuters meer in contact te brengen met de natuur. Dit wordt al deels toegepast in het onderwijs maar vaak enkel in bepaalde thema's tijdens bepaalde periodes. Het zou een meerwaarde zijn om in zoveel mogelijke thema's activiteiten gelinkt aan natuur aan te bieden. Dit kan bijvoorbeeld al door zoveel mogelijk met natuurlijke materialen te werken en/of zoveel mogelijk lessen buiten te organiseren. Kleuters leren op een speelse, natuurlijke manier zorgzaam en respectvol om te gaan met de natuur. De natuur geeft een leerkracht een enorm aanbod zoals

- * ontdekken
- * bouwen
- * probleemoplossend denken
- * experimenteren
- * verwerven van kennis.

In het eerste hoofdstuk van mijn zelfstandig project vertrek ik eerst vanuit het onderzoek hoe momenteel de natuur wordt verwerkt in het onderwijs. Daarna licht ik toe wat natuuronderwijs inhoudt en welke invloed de natuur op de kleuters en kleuters op de natuur kan hebben.

In het tweede hoofdstuk beschrijf ik op welke manier we de natuur meer kunnen betrekken bij de kleuters. Dit kan door middel van een goede interactie tussen de binnen- en buitenruimte maar ook in de klas door het aanbod van natuurlijke materialen.

Het derde hoofdstuk behandelt de aanpak die nodig is om kleuters meer te betrekken bij de natuur. De natuur stimuleert de wisselwerking tussen denken, doen en beleven.

In het laatste hoofdstuk geef ik weer hoe ik mijn visie gestalte gegeven heb tijdens mijn uitgroei stage. Het is belangrijk om te starten met een goede voorbereiding. Van hieruit kan je verder inzetten op de drie belangrijkste pijlers van de natuur: het onderzoeken, informatie opdoen en helpen. De kleuters zijn van nature geschikte onderzoekers omdat ze heel bewust bezig zijn met alles wat er om hen heen gebeurt. Het is dan heel interessant om hier op in te spelen. Doordat ze dingen gaan onderzoeken, hebben de kleuters ook veel vragen. Het is belangrijk dat de kleuters voldoende kennis opdoen door middel van actief te anticiperen zodat kleuters leren zorgzaam en respectvol omgaan met de natuur tijdens en/of buiten school.

Praktijkprobleem

Steeds meer kleuters komen minder in contact met groen, met de natuur. Daarvan ben ik overtuigd. Vroeger ging ik samen met mijn ouders naar het bos om een wandeling te maken en hierdoor kreeg ik de kans om zelf de natuur te ontdekken. Ook speelde ik meestal buiten samen met mijn buurmeisje. We bouwden hutjes, gingen koken met natuurlijke materialen, fietsten op de straat ... En wilden we dan graag met ons speelgoed spelen dan namen we het zelfs mee naar buiten. Veel kleuters van tegenwoordig spelen vaker in huis dan buitenshuis. Er zijn dan ook veel meer middelen om binnen mee bezig te zijn en daarbij is dan ook nog eens de technische evolutie gekomen zoals computers, tablets, x-box ... wat toch wel een grote interesse wekt bij vele kleuters.

In sommige scholen wordt er steeds minder aandacht besteed aan de natuur. Er wordt wel soms eens met de hele school aan een project gewerkt rond de natuur. Bv. een bepaalde periode werken rond afval, een uitstap naar het bos. Dit zijn maar enkele gebeurtenissen op een heel schooljaar. Het is belangrijk om kleuters veel vaker in contact te laten komen met de natuur en ze te laten leren over de natuur zodat ze de juiste attitude leren die nodig is in de natuur. Het is belangrijk om dit van de kleutertijd aan te leren en zo door te trekken als ze ouder worden.

Richard Louve is een journalist, commentator en een auteur die al 8 boeken heeft geschreven. Zijn boeken zijn vertaald in 13 talen en gepubliceerd in 17 landen. Hij hielp ook met het opstarten van een internationale beweging voor kinderen en hun families om meer in contact te laten komen met de natuur. In het boek 'Het laatste kind in het bos' (Louve, 2007) schrijft hij dat er een groeiende kloof is tussen kinderen en de natuur en de gevolgen daarvan op ecologisch, sociaal, psychologisch en spiritueel vlak te merken zijn. Hij beschrijft de onderzoekgegevens waaruit blijkt dat contact met de natuur noodzakelijk is voor een gezonde ontwikkeling van kinderen en volwassenen.

Jonge kinderen doen niet langer directe ervaringen op in de natuur. Dit komt ook door meer verstedelijking in onze maatschappij. Er zijn minder natuur, bossen, speelweiden dan enkele jaren geleden en dit lijkt ook niet onmiddellijk te veranderen. De steden en gemeentes proberen wel nieuwe parken aan te leggen maar dit is toch allemaal maar minimaal. Ook gebeurt het door de evolutie van de technologie dit is op dit moment zeer interessant voor de kleuters. De kleuters kunnen hier ook kennis door opdoen maar op deze manier verdwijnt juist de directe ervaringen wat toch een belangrijk proces is. Dit wordt vaak in de media of kranten gepubliceerd dat de jonge kinderen van tegenwoordig de 'achterbank kinderen' worden genoemd. Ze zien alles van een afstand maar kunnen het niet zelf beleven of ermee experimenteren. Maar ook zorgt de media voor het aanwakkeren van schrik bij de ouders. Er gebeuren zoveel dingen de laatste tijd en hierdoor krijgen de kinderen niet meer de vrijheid om te gaan spelen in het bos in de buurt omdat dit te gevaarlijk is.

Men vergeet echter dat kinderen steeds minder tijd in de natuur doorbrengen met als gevolg dat hun zintuiglijke vermogens afnemen en daarmee ook de kwaliteit van hun ervaringen. Zelfs voor een kind uit een ontwricht gezin of uit een asociale buurt kan de natuur dienen als een blanco vel, dat hij kan invullen met eigen beelden en fantasieën. Doordat de natuur het beeldend vermogen aanspreekt en uitnodigt de zintuigen maximaal open te stellen, stimuleert ze de creativiteit van de kinderen.

Vaak worden de kinderen te veel onder druk gezet en moeten ze al heel jong goed presteren. Uit onderzoek is gebleken dat het Finse onderwijs de beste onderwijsprestaties leverde uit 31 landen omdat ze op deze scholen na iedere les van drie kwartier een kwartier mogen buitenspelen om stoom af te blazen. Ook werken ze nog veel aan omgevingsonderwijs; een aanzienlijk deel van de lessen vindt buiten in de natuur of ergens in de buurt plaats.

'Het leren gaat niet zozeer om informatie die al door anderen is voorbereid, maar om de interactie tussen kind en de omgeving.' (Louve, 2007)

Onderzoeksdoel

Het doel dat ik graag zou trachten te bereiken is:

- Klasleerkrachten aan te moedigen om in verschillende thema's de natuur te verwerken doorheen het schooljaar, dus niet enkel projectmatig !
- De uitdaging aangaan om ook in thema's die niet onmiddellijk aan de natuur-gerelateerd zijn inhoud, materialen ... te integreren, aan te bieden.

Dit kan door

- natuurlijke materialen te gebruiken in de klas en in de buitenruimtes,
- meer lessen buiten aanbieden
- kleuters te leren zorgzaam en respectvol om te gaan met de natuur

Onderzoeksvraag

In vele scholen wordt er te weinig aandacht besteed aan natuur. Vaak hangt het af van persoonlijke kennis en interesses van de leerkracht. In contact komen met de natuur is niet enkel leerrijk maar ook goed voor de ontwikkeling van een kind. De kinderen hebben de natuur nodig en de natuur heeft de kinderen nodig. In scholen is het belangrijk om aandacht te besteden aan het creëren van kansen om kinderen in contact te brengen met de natuur: kansen om te 'belevén' en te 'onderzoeken'. We zijn er ons van bewust dat dit niet altijd vanzelfsprekend is. Niet alle scholen zijn gelegen in een natuurlijke omgeving of hebben de financiële middelen om meer 'groene hoeken' te voorzien op speelplaats, speelruimtes, overdekte ruimtes, klas,...Mijn inziens hoeft het echter niet allemaal groots en duur te zijn. De opzet is om in zoveel mogelijk thema's die niet onmiddellijk een link hebben met de natuur toch zo 'natuur'lijk mogelijk te benaderen. Zo heb ik dan ook uiteindelijk mijn onderzoeksvraag geformuleerd :

"Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?"

Deelvragen

- Op welke manier wordt er momenteel in verschillende scholen gewerkt rond de natuur?
- Welke invloeden heeft de natuur op de kleuter en andersom?
- Op welke manier kunnen we de natuur betrekken bij de verschillende lessen?
- Welke aanpak is er nodig om de kleuters meer te betrekken bij de natuur?
- Op welke manier kan ik de leerkracht overtuigen om in verschillende thema's rond natuur te werken?

1 Natuur in het onderwijs

Het eerste onderzoek dat ik heb verricht, was nagaan op welke manier de natuur wordt geïntegreerd in de verschillende scholen. Dit onderzoek heb ik gedaan door middel van een enquête (zie bijlage 1). Hieruit bleek dat kleuterleerkrachten wel aandacht besteden aan de natuur maar zich toch eerder beperkten tot een basisaanbod.

De groene scholen gaan echter verder met hun aanbod. Ze betrekken de natuur in alle leergebieden. Dit betekent een meerwaarde voor de ontwikkeling van de kleuters. Ik heb zelf het voorrecht gehad om stage te mogen doen in een 'groene' school.

Wekelijks stond er in het rooster gepland:

- Uitstappen naar hun eigen bos.
- Aanbod activiteiten zoals:
 - Klimmen en klauteren in de bomen met en zonder opdrachten,
 - zoektochten in het bos,
 - hutten bouwen,
 - verhaal dramatiseren door de kleuters bij hun zelfgebouwde hutten,
 - blote-voetenpad maken met de kleuters en dit natuurlijk uitproberen,
 - schilderen in het bos met zelfgezochte penselen,
 - plassentocht met de paraplu en laarzen,
 - meten van de plassen,
 - kijken met de verrekijker,
 - schooltuin onderhouden ...

Ik vond het enkel jammer dat er aan het klasje zelf geen buitenruimte was voorzien om tijdens het hoekenmoment ook activiteiten te voorzien in een 'buiten'hoek. Er was wel een buitenruimte voorzien voor de school. Hier stonden picknickbanken waar de kleuters konden picknicken en werken aan de tafels.

Het is mooi dat de kleuterleerkrachten activiteiten voorzien die een link hebben met de natuur: zaaien van bloemen, een uitstap naar het bos in de herfst, een natuurwandeling, op zoek naar verschillende bloemen in het voorjaar, zoeken naar insecten, werken rond het project afval of gezonde voeding zijn de steeds weer terugkerende, zo herkenbare activiteiten. De natuur echter heeft veel meer te bieden dan enkel deze bovenstaande. Daarom is het belangrijk om basisinhouden – en vaardigheden te verrijken.

1.1 Wat is natuuronderwijs?

Kleuters hebben er plezier in om intensief en al doende bezig te zijn met de concrete materialen. De natuur is immers overal om je heen en heeft daarom een directe en controleerbare relatie met de werkelijkheid. Die werkelijkheid is op te zoeken, je kunt er naar toe of je haalt een stuk van die authenticiteit het klaslokaal in. Hierdoor krijgen de kleuters dan de kans om op een actieve manier te leren ontdekken en het belang en de waarde ervan te herkennen. Ze gebruiken hierbij niet enkel hun zintuigen, maar hun hele lichaam is bij de activiteit betrokken. Het onderzoeken is een natuurlijke behoefte van kinderen. Daarom

moeten inhouden van natuuronderwijs voor de kleuters bestaan uit herkenbare onderwerpen.

Natuuronderwijs is een breed begrip. Je kan het omschrijven als het leren 'over' de natuur en 'door middel van' de natuur. Ze krijgen kennis aangereikt over de natuur en kunnen inzichten verwerven over de natuur. Naast kennis opdoen over de natuur staat echter het ervaren en beleven centraal. Dit kan echt wel op een speelse manier verwerkt worden zodat de interesse en motivatie van de kleuters hoog is. Zo gaan de kleuters zelf heel graag meer willen leren over de natuur. Kennis krijgt enkel een waarde wanneer het een doel heeft.

Als je aan volwassenen vraagt wat ze zich nog precies herinneren van natuur op hun eigen basisschool dan reageren de meesten verbaasd: 'Hebben we dat gehad?' Anderen reageren dan weer met voorbeelden. Naar het bos gaan, een tuintje op school, op onderzoek bij de vijver ... waren veelvuldige antwoorden. Deze antwoorden geven weer dat kennis en vaardigheden worden onthouden wanneer die al doende worden opgenomen. Door in de natuur op ontdekkingstocht te gaan en te beleven, onthouden we het allemaal veel beter. (De Vaan & Marell, 2006), (Smets, 2014)

1.2 Invloeden van de natuur voor de kleuters

Kinderen hebben natuur nodig, maar de natuur heeft ook kinderen nodig. Deze brochure 'Ieder kind naar buiten' (Smits, 2012) maakt dit duidelijk aan de hand van een bundeling van wetenschappelijk onderzoek. Daaruit blijkt hoe belangrijk regelmatige natuurervaringen voor kinderen zijn.

Gebrek hieraan kan zich uiten

- in minder emotioneel welbevinden,
- verminderde concentratie,
- slechtere motorische ontwikkeling en
- minder binding met de natuur.

Bovendien leiden als kind opgedane natuurervaringen op latere leeftijd tot een positievere houding en gedrag ten opzichte van natuur en milieu. Dit is een belangrijk gegeven nu de belangstelling groeit voor de vergroening van onze economie: deze transitie heeft mensen met een groen hart nodig, want anders sneuvelt dit streven door gebrek aan draagkracht.

1.2.1 Invloeden van de maatschappij

Tegenover vroeger is er ook veel meer natuur verdwenen door de industrialisering, verstedelijking en de alsmear snellere technische en wetenschappelijke evoluties. Ouders vertoeven vaker binnenshuis waardoor de kinderen dit voorbeeld volgen. Dit kan ook nog een deel te maken hebben met de tijdsdruk die momenteel heel erg te voelen is in onze samenleving. Vele ouders hebben een voltijdse job waarbij steeds vaker wordt gewerkt met deadlines. Hierdoor hebben ouders minder tijd voor hun kinderen en willen ze de tijd die ze samen kunnen doorbrengen op een leuke manier benutten. Hier komt niet altijd het aanbod van de natuur in voor. Dit ligt natuurlijk ook aan de opvoeding van de ouders. Als je als klein kind vaker in aanraking bent geweest met de natuur zal je dit ook doorgeven aan je eigen kinderen. Daarom is het belangrijk om hier tijd aan te besteden. Kinderen hebben ook een overaanbod van speelgoed. Enerzijds vervelen ze zich minder, anderzijds raken ze het speelgoed vlug beu en willen ze meer en ander.

1.2.2 Invloeden van het onderwijs en opvoeding

Voorop op scholen is het heel belangrijk dat natuur aan bod komt. Scholen bereiken heel veel kinderen. Natuurervaringen helpen om de onderwerpen voor de kinderen levendiger, interessanter en tastbaarder te maken.

Deze ervaringen bevorderen niet alleen natuurkennis, maar ook

- creativiteit,
- onafhankelijk denken,
- verbanden leggen en
- taalontwikkeling.

Momenteel neigt het onderwijs meer naar het opdoen van kennis en feiten maar het is belangrijk om actief dingen te kunnen blijven beleven. Het is namelijk zo dat kennis veel langer blijft als men er op een persoonlijke manier mee geconfronteerd wordt door ervaringen op te doen. Leerkrachten moeten proberen om in zoveel mogelijk thema's invalshoeken met een link naar natuur te vinden.

1.2.3 Invloeden van de gezondheid en welbevinden

Onze levensstijl is doorheen de jaren veranderd, met verregaande gevolgen voor de gezondheid. Kinderen van vandaag hebben lichamelijk en/of geestelijk last van een tekort aan contact met de natuur.

De natuurervaringen zorgen ervoor dat kinderen

- zich beter kunnen concentreren,
- creatiever,
- actiever
- weerbaarder zijn,
- zich minder snel depressief voelen en
- minder snel dik worden.

Het is zelfs bewezen dat kinderen met ADHD-problematiek minder medicatie moeten nemen wanneer ze vaker in contact komen met de natuur én zelfs beter kunnen concentreren.

1.2.4 Invloeden van de persoonlijk en sociale vaardigheden

Als de kinderen geen verbondenheid ervaren met de natuur dan is het respect voor de natuur nog ver te zoeken. Kinderen zijn niet gemotiveerd om deze houding aan te passen. En om te komen tot duurzame ontwikkeling, is een attitudeverandering juist noodzakelijk. Ervaringen in de natuur verbeteren het emotionele welbevinden en helpen kinderen bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Het gaat bijvoorbeeld om het verkrijgen van een positief zelfbeeld, omgaan met onzekerheid en leren vertrouwen op de eigen capaciteiten

1.3 Invloeden van de kleuters voor de natuur

De natuur is niet alleen belangrijk voor de kinderen, maar opmerkelijke is dat de natuur ook nood heeft aan de kinderen. Het is belangrijk dat jonge kinderen de kans krijgen om veel in contact te komen met de natuur en daarmee bedoelen we ook zeker de directe ervaringen. Dit is nodig om resultaat te bekomen op langere termijn zodat de kinderen respect en waardering zullen tonen voor de natuur.

Wat opvalt is dat kinderen die op een school hebben gezeten waar veel aanbod is naar natuureducatie, blijken ze op latere leeftijd meer kennis over de natuur en het milieu te hebben dan andere leeftijdgenoten die schoolliepen waar dit aanbod maar beperkt was. Het kan wel zijn dat de liefde voor de natuur wordt gevoed tijdens de kindertijd maar dat dit tijdens de puberteit nog niet zo ontwikkeld is. Het zorgt er waarschijnlijk op volwassenleeftijd voor dat je tenminste om de natuur geeft.

Dit is vooral zichtbaar in de houding en het gedrag tegenover de natuur en het milieu. Zowel bij jongere kinderen als later bij volwassenen. De kinderen die vaak in contact zijn gekomen

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

met de natuur hebben een soort verbondenheid en staan veel meer open voor de natuur en hebben hier ook meer respect voor.

De grootste zorg is momenteel dat de generatie die nu opgroeit te weinig ervaringen op doet in de natuur. Daarom is het belangrijk dat scholen hier voldoende aandacht aan besteden. Wanneer dit tijdens de kindertijd niet wordt aangeboden, zullen deze op latere leeftijd niet kiezen voor bescherming van de natuur en minder natuur- en milieubewust gaan leven. Wat opvalt is dat kinderen heel beïnvloedbaar zijn. Wanneer kinderen niet bewust bezig zijn met de natuur kunnen deze zich binnen klascontexten toch laten meeslepen door enthousiaste, 'natuurgetrouwe' klasgenootjes waardoor ook zij uiteindelijk respect voor de natuur krijgen. Vandaar de oproep aan scholen om natuureducatie niet stiefmoederlijk te behandelen. (Smits, 2012)

2 Spelen en leren in het groen

2.1 Kleuters meer naar buiten

Een natuurlijke buiten(speel)omgeving stimuleert kleuters tot meer gevarieerd en creatief speelgedrag dan een niet-natuurlijke (binnen)speelomgeving. Het is een meerwaarde om al vroegtijdig de kinderen in de natuur te laten spelen want het is niet enkel gezond maar zo leren ze ook al de natuur kennen en te waarderen.

In een buitenruimte kunnen de kleuters zelf op zoek gaan naar dingen die de natuur ons aanbiedt. Met zo een buitenruimte kun je eindeloos veel werkvormen ontwikkelen. Je kan er werken aan natuur- en milieueducatie maar ook biedt het talloze mogelijkheden voor de andere leergebieden. Zo kunnen de kleuters ook creatief aan de slag door met takken te verven, stenen telen en het verwoorden van de materialen. Er is dus een ruim leeraanbod. Het zijn vaak de volwassenen die hen willen beschermen tegen de regen, de sneeuw, ijs, de koude wind, de zon of de modder terwijl dit alles juist een meerwaarde kan zijn voor de kleuters. Ze ontdekken de verschijnselen in de natuur en mogen dit actief ervaren. Enkele voorbeelden spelen in de plassen, verven met modder, spelen met ijs ...

(VrijebasisschoolDeBeverbucht)

Uit onderzoek (Timmerman, Wicher, & Snel, 2013) is gebleken dat ruim één vijfde van de kinderen tussen 6 en 12 jaar nooit of slechts één keer per week buiten spelen. Daarom is het belangrijk dat de kleuters worden aangemoedigd om meer buiten te gaan spelen of dat er activiteiten worden voorzien voor hun die ze buiten kunnen uitvoeren. Zo komen de jonge kinderen al vaker in contact met de natuur en zullen ze dit ook vaker doen als ze ouder worden.

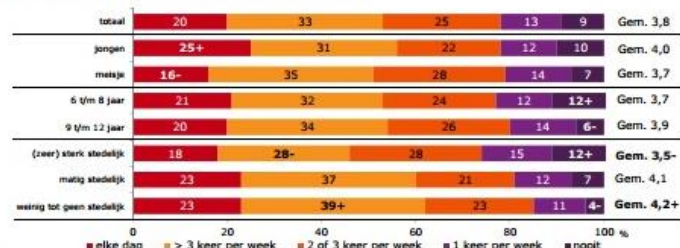
- 20% van de kinderen spelen elke dag buiten
- 33% van de kinderen speelt meer dan drie keer per week buiten
- 25% speelt twee of drie keer per week buiten
- 22% speelt nooit tot een keer in de week buiten.

Ze hebben deze testen vergeleken met hetzelfde onderzoek maar dan in 2011 en zien geen verschillen. Wat wel opviel is dat jongens vaker buiten speelden dan meisjes (25% versus 6%). En kinderen in (zeer) stedelijk gebied spelen gemiddeld minder vaak buiten dan kinderen uit weinig stedelijk gebied.

Ruim een vijfde van de kinderen speelt nooit of slechts 1 keer per week buiten (zonder volwassenen in de buurt)

Gemiddeld spelen kinderen 3,8 keer per week buiten

- Een vijfde (20%) van de kinderen speelt elke dag buiten. Een derde (33%) van de kinderen speelt meer dan 3x per week buiten. Een kwart (25%) speelt 2 of 3 keer per week buiten en iets meer dan een vijfde (22%) speelt nooit tot één keer in de week buiten. Vergeleken met 2011 zien we hier geen verschillen.
- Jongens spelen vaker elke dag buiten dan meisjes (25% versus 16%).
- Meer kinderen in de leeftijd van 6 t/m 8 jaar geven aan dat ze nooit zonder volwassenen buitenspelen in hun vrije tijd dan kinderen in de leeftijd van 9 t/m 12 jaar (12% versus 6%).
- Kinderen in (zeer) sterk stedelijk gebied spelen gemiddeld minder vaak buiten (3,5 keer per week) dan kinderen uit weinig stedelijk gebied (4,2 keer per week).

Q30: Hoe vaak speel je in je vrije tijd buiten (dus na school of in het weekend) zonder dat er volwassenen in de buurt zijn? (2013 n=600)

2.1.1 De omgeving

Schrijver Kees Both schrijft in zijn onderzoek bij 'Ruimte als kwaliteit' dat er vaak wordt gesproken over 'de school' = het gebouw en de 'omgeving' (=schoolterrein). Het is beter om te spreken over de 'binnenomgeving' en de 'buitenomgeving'. De buitenomgeving is net de meerwaarde die we de kleuters kunnen aanbieden. Er moet gestreefd worden naar een goede interactie tussen binnen en buiten. (Both, Ruimte als kwaliteit, z.j)

Het is niet altijd vanzelfsprekend dat elke klas of school een ruimte heeft waar de kleuters kunnen exploreren in buitenomgeving. Het is jammer dat de scholen of klassen die wel een buitenruimte bezitten deze niet optimaal benutten. Vele leerkrachten laten enkel bij mooi, droog weer de kleuters buiten ontdekken, spelen, genieten ...

School in de stad en op het platteland

Wie denkt dat steden alleen maar bestaan uit stenen en beton, waar weinig planten en dieren te vinden zijn, heeft het mis. Ook in het stadsleven is er natuur/leven in de natuur aanwezig. In allerlei holletjes, gaten en kieren kan je schuilplaatsen van dieren. Er kunnen parken, volkstuinen, vijvers en zelfs natuurlijke bermen voorkomen in steden. Hier kan je, als leerkracht ook dankbaar gebruik van maken om samen met kleuters op ontdekking te gaan.

Op het platteland is het soms makkelijker om met kleuters de natuur in te trekken. Vanzelfsprekend is dit echter niet altijd omdat er soms vervoer moet voorzien worden om in een bos te kunnen spelen, leren ... Een misvatting van plattelandsscholen is dat er naast iedere school een bos, weide ... zou liggen. Dat is dus niet zo maar wie zoekt die vindt zeker iets meer gelegenheden om aan natuureducatie te doen.

2.2 Wat biedt een natuurlijke buitenruimte voor kleuters

In het informatieboek 'Natuurlijk spelen' (Both & Studulski, natuurlijke spelen, 2009) schrijft men wat de natuurrijke buitenruimten de kinderen kan aanbieden.

Het zijn plekken om:

- **te doen:** klimmen, springen, sluipen, rennen, tuinieren, natuurbeheer, bouwen met natuurmaterialen, plannen maken en uitvoeren.
- **te denken:** op onderzoek door vragen stellen, waarnemen, verzamelen, ordenen, experimenteren, e.a.
- **te voelen:** genieten van schoonheid, mooie dingen maken, dichten, troost ervaren, je thuis voelen, verbondenheid, e.a.
- **te zijn:** 'bij jezelf' zijn, samen met vrienden; natuur als plek om je terug te kunnen trekken en te dromen.

Kortom: plekken met talloze mogelijkheden voor natuurlijk en avontuurlijk spelen
Een verruiming van en leren. (Both & Studulski, 2009)

2.2.1 Een groene speelruimte, een inspirerende leeromgeving

In het project 'Pimp je speelplaats' (Cant, 2016) verwijst men dat een groene speelruimte heel wat leerkansen biedt. Uiteraard is het spelen op zich ook uiterst waardevol, zonder hier een duidelijke finaliteit aan te hoeven koppelen.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Ten eerste ontwikkelen en oefenen kinderen tijdens vrij spel spontaan allerlei noodzakelijke vaardigheden. Hun motoriek gaat flink vooruit, behendigheid, klimmen en klauteren, ... Daarnaast ontdekken ze volop, bouwen ze spontaan heel wat kennis op over de aanwezige planten- en diersoorten. Ze worden uitgedaagd om problemen op te lossen en ze ervaren er de effecten van belangrijke fysische en biologische krachten en processen.

Als kinderen en jongeren een referentie hebben naar wat ze zelf hebben gezien, gemaakt en/of ervaren, is het makkelijker om de verklaring ervoor later ook te begrijpen en te studeren.

Dit is de theorie die Confucius aanreikt. Denk maar

- het hefboomeffect om een zware steen op te heffen,
- communicerende vaten bij het spelen met zand en water,

Hun creativiteit, zin voor ontdekken en experimenteren, samenspel en organisatietalent wordt op groene en gevarieerde buitenruimtes uitgedaagd en er zijn heel andere kansen tot ontmoeting dan binnen in de klas.

Ook voor de andere leergebieden zijn de kleuters gebaat bij een goed gebruik van zowel binnen- als buitenruimtes en een kwaliteitsvolle inrichting ervan. Een gevarieerde groene buitenruimte biedt immers schitterende kansen tot ervaringsgericht leren en een betere concentratie. Een goed gelegen buitenruimte kan dus heel zinvol en waardevol zijn.

Kinderen die de kans krijgen om te spelen in een natuurlijke en uitdagende omgeving, leren hun eigen grenzen kennen - wat kan ik en wat lukt me (nog) niet? - en bouwen de nodige 'risicocompetenties' op. Zo leren ze zelf risico's in te schatten en er veilig mee om te gaan. Een aandachtspunt is wel te werken rond veiligheid en preventie.

2.3 Op welke manieren kan je de natuur integreren in het onderwijs

2.3.1 Buitenruimte benutten

Het is een meerwaarde om een buitenruimte actief te gebruiken, want een groenere en speelse buitenruimte, met natuurlijke materialen, biedt veel mogelijkheden, niet alleen om te spelen, maar ook voor educatie.

De buitenruimte speelt een belangrijke rol in het pedagogische klimaat van een school, en moet een uitdagende speelplek zijn, alsook een leerplek die de zinnen prikkelt, creativiteit stimuleert, natuurbeleving versterkt en aanzet tot beweging. Daarnaast moet de buitenruimte ook rust en geborgenheid bieden aan kinderen die daar behoefte aan hebben. De buitenruimte kan op die manier een inspirerende leeromgeving worden, die ingezet wordt om rond alle leefdomeinen te werken. Maar ook de hoeken van de klas naar buiten te richten. (Both & Studulski, Een bredere school en groene speelruimte, 2009), (Vlaamse bouwmeester , z.)

Tijdens mijn stage in de groene school zijn we naar het speelbos getrokken om hier op een educatieve manier aan de slag te gaan. Voor mij was het de eerste keer dat ik lessen moest voorzien om deze in het bos te geven.

Bv. Ik ging met de kleuters een les wiskunde en beweging uitproberen:

- *We gingen meten in het bos met natuurlijk materialen (zie bijlage 2)*
- *We hebben een zoektocht in combinatie met bewegingsopdrachten gedaan (zie bijlage 3).*

Maar om naar buiten te gaan, heb je niet speciaal een bos nodig. Je kan ook naar buiten trekken om zelf een activiteit aan te bieden. Bv. een les schrijfdans (zie bijlage 4) , kruidentuin maken (zie bijlage 5)

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Niet enkel op de groene school ben ik naar buiten getrokken om lessen te geven. Ook tijdens mijn buitenlandse stage in Suriname heb ik buiten een les gegeven. Ondanks het mooie weer zijn de kleuters het niet gewoon om buiten les te krijgen. Het is vaak té warm. Daarom heb ik een les gekozen in combinatie met bewegen (omdat de kleuters veel moeten zitten aan de tafels) en water.

Tot slot heb ik natuurlijk tijdens mijn uitgroei stage heel veel aandacht besteed aan buitenactiviteiten allerlei. Ik heb zowel 'buiten' inhouden aangebracht alsook hoeken geïnstalleerd (zie bijlage 6) Er was een buitenruimte voorzien aan de klas maar deze werd zeker nog niet optimaal benut. Hier kon ik proberen welke mogelijkheden een buitenruimte effectief bood.

2.3.2 Werken met natuurlijke materialen in de klas

Veel kleuters houden ervan om allerlei spulletjes te verzamelen; ze zoeken steentjes, takken... en bewaren ze ook. Het is een geschikte activiteit voor kleuters om materialen uit de natuur te verzamelen. Leerkrachten kunnen dergelijke verzamelingen best uitstellen op een ontdek- en kijktafel, waar kleuters tijdens de keuzeactiviteiten mee aan de slag kunnen gaan. De interesse zal hoog zijn omdat de kleuters deze materialen zelf hebben gezocht en meegebracht hebben. Deze materialen kunnen eventueel ook in andere activiteiten gebruikt worden.

Materialen moeten de kleuters niet alleen de gelegenheid bieden om te kijken, maar ook om te proeven, te ruiken, te voelen en te beleven. Kortom: het moet materiaal zijn om te handelen, te onderzoeken, te bekijken... en te bespreken. Bv. houtblokken, schelpen, stenen, bladeren, bloemen,... Goede materialen zijn eigenlijk alle spullen waarmee kleuters actief handelen en onderzoekend bezig kunnen zijn.

Op verschillende manieren kunnen de natuurlijke materialen aan bod komen.

Dit kan een meerwaarde zijn in lessen of om lessen op een andere manier te verrijken. Bv. een beeldende activiteit (zie bijlage 7 & 8), wiskunde met natuurlijke materialen (bijlage 9 & 10). Maar ook kunnen deze materialen zorgen voor een hoekenverrijking.

Enkele voorbeelden:

Een zand- waterbak is een prima basis voor **een exploratiehoek**. Er kan immers veel meer in die bak dan alleen maar zand en water bv. maïs, bladeren, stenen, schapenwol, aarde, bevroren water ...

Kinderen ervaren oneindig veel: het voelen van materiaal met de huid. Ze ontdekken eigenschappen van materialen: het veranderen van vormen bv. een bal van nat zand verandert in een platte pannenkoek.

In **de nabootsinghoek** zijn er veel verschillende mogelijkheden: het fornuis met zijn potten en pannen. Ze kunnen koken met natuurlijke materialen, bladeren, maïs, stenen, bonen, zaden ... Ook natuurklei nodigt jonge kleuters uit tot lekker kneden en genieten. En oudere kleuters bakken 'broodjes' in de oven.

De bouwhoek kan verrijkt worden met natuurlijke materialen, bijvoorbeeld schijfjes berkenhout, planken, takken, dennenappels en stenen, waar je heerlijk over kunt wrijven en allemaal anders aanvoelen. Natuurklei kan een plek krijgen in deze hoek. Jonge kleuters zullen genieten van het plakken van de klei op de blokken. Oudere kleuters kunnen popjes en beestjes maken om hun spel boeiender te maken.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Daarnaast kunnen deze materialen ook gebruikt worden in **de letterhoek**. De kleuters kunnen met de natuurlijke materialen letters maken. Zo zien ze dat je letters op verschillende manieren kan presenteren. Ook schrijven met een veer, takjes ... is zeker te overwegen. (bijlage 11).

Tot slot kan je in **de spelletjeshoek** speciale voelspelletjes neerleggen of spellen uitwerken met natuurlijke materialen (bijlage 12).
(Cohen, Langers, Ranson, Clits, Taverniers, & D'Hondt, 2009)

3 Aanpak in het onderwijs

3.1 Onderwijs met hoofd, hart en handen

De juiste aanpak om de kleuters meer te betrekken is dat er aandacht wordt besteed aan een wisselwerking tussen denken (hoofd), doen (handen) en het beleven (hart). De natuur stimuleert de wisselwerking tussen denken en doen. Bij de kleuters is het belangrijk om te werken vanuit hun eigen leefwereld. Ze moeten de kans krijgen om op een actieve manier te leren ontdekken en het belang en de waarde ervan herkennen.

**IK HOOR EN IK VERGEET,
IK ZIE EN IK ONTHOUD,
IK DOE EN IK BEGRIJP !**

- Confucius

3.1.1 Complexiteit vereist systeemdenken (Hoofd)

Het aantal onderwerpen dat in verband kan worden gebracht met natuur is bijzonder groot. Het is dan ook onmogelijk om alles ineens uitvoerig aan bod te laten komen. Dat hoeft ook niet. Dit kan je stap voor stap doorheen het schooljaar op het niveau van de kleuters aanbieden.

Systeemdenken is een mogelijkheid om het onderwijs te realiseren dat beter past in deze tijd en aansluit bij de behoeften van deze tijd.

Uit een recent hersenonderzoek bevestigt het belang van betrokkenheid, de actieve rol van de lerende, samenwerken, betekenisvolle situaties, het aanbrengen van samenhang. Kennis verouderd snel: wat we vandaag aanbieden is morgen niet meer van toepassing. De wereld om ons heen bestaat uit relaties en niet uit losse feiten, gebeurtenissen of dingen. Kleuters zijn van nature systeemdenkers. Bij systeemdenken gaat het om het besef dat alles op een bepaalde manier met alles samenhangt.

Systeemdenken kan onder meer het volgende betekenen :

- dat we de wereld als één geheel zien
- dat dingen samenwerken en elkaar kunnen beïnvloeden
- dat onze rol binnen een systeem en ons gedrag bepaald wordt door hoe we er tegen op kijken
- dat helpt om beslissingen te nemen die een oplossing bieden voor het probleem.

Een theorie die we hieraan koppelen is constructivisme die maakt een eind aan het leren en onthouden van losse, door de leerkracht aangeboden feiten. Kinderen zijn geen vaten die gevuld worden met allerlei informatie. Het is belangrijk dat lerende kinderen zelf hun kennis kunnen ontwikkelen. Kennis, die samenhangend en betekenisvol is en die daadwerkelijk leidt tot dieper inzicht. Uitgangspunt is niet het verdelen van de inhouden in vele kleine stukjes en die uitleggen, maar het bieden van kansen aan kinderen om zelf concepten op te bouwen, om zelf hun eigen werkelijkheid te "construeren". Systeemdenken in het algemeen is het gebruik maken van visuele hulpmiddelen. Deze ondersteunen dit proces.

3.1.2 Gericht op waardeontwikkeling (Hart)

Het hart staat voor waardeontwikkeling. Waarden spelen een belangrijke rol bij de keuze die we maken. Er moeten activiteiten aangeboden worden waarmee de waarden verduidelijkt worden en bespreekbaar zijn. Hierdoor kunnen weer nieuwe waarden door ontstaan. Dit kan door ervaringsgericht te werken aan betekenisvolle thema's. Waarden en emoties zijn nauw aan elkaar verbonden. Daarom moet je ook altijd rekening houden met de emotionele aspecten die onafscheidelijk zijn gekoppeld aan ons denken.

Bv. een kleuter is bang van spinnen. Het is dan niet de bedoeling dat ze spinnen in haar hand gaat vasthouden. Je mag een kleuter nooit dwingen iets te doen dat hij/zij niet durft.

Bv. je laat een filmpje zien over meeuwen die ziek worden na het eten van plasticen voorwerpen drijvend in zee... Kleuters zien dat deze vervuiling de oorzaak is van stervende dieren.

Bv. de link met andere culturen : je kan kleuters reeds bewust maken

- dat niet iedereen water uit de kraan krijgt
- dat er mensen zijn die lange afstanden moeten wandelen om water te bekomen
- dat mensen zelfs water moeten halen uit een rivier,
- om duurzaam om te gaan met water.

3.1.3 Actiegericht (Handen)

De handen staan voor doen en geeft handelingsperspectief. Dit zijn vaardigheden die vooral via persoonlijke ervaringen verworven worden. Daarom moet het leren gericht zijn op actief deelnemen. Deze handelingen zorgen ervoor dat de kleuter de kennis in verband met hun handelen beter begrijpt en langdurig zal onthouden.

Actiegericht kan op vele verschillende manieren.

Je kan starten met een project waaraan ze gaan werken.

Je kan ook een verkoop doen bv. je hebt een groentetuin op school en verkoopt de oogst aan ouders.

Hierdoor verkrijg je, op eigen houtje, financiële middelen waardoor je aankopen kan doen om kleuters een uitgebreider gamma aan materialen, voorzieningen ... aan te bieden bv.

tuinmaterialen, hout aankopen om mee te spelen, zadjes kopen ...

(Van Poeck & Loones, 2009)

3.2 Hoe leren kinderen

Kinderen zijn geen onbeschreven bladeren wanneer ze op hun eerste schooldag de schoolpoort binnenwandelen. Ieder kind is uniek en heeft zijn eigen achtergronden en interesse. Ze zijn er klaar voor om nieuwe dingen te leren en zich verder te ontpoppen. In het boek van 'Jonge kinderen, grote onderzoekers en de leerkracht' (Van Houte, Devlieger, & Schaffler, 2012) schrijven de auteurs over het stimuleren en ontwikkelen van een onderzoekende houding bij kinderen. Het is noodzakelijk om eerst stil te staan bij hoe de kinderen leren, om vervolgens in te zoomen op het belang van de onderzoekende houding.

Het leren van jonge kinderen verloopt in golvende lijnen, waarbij kinderen steeds meer en meer de gangbare regels oppikken, maar daarnaast ook hun eigen begrippenkader opbouwen. Het kind komt steeds in aanraking met het aannemen van het bestaande maar ook het verkennen van ongekende werelden.

Het was Fröbel (1826) die vaststelde dat het echte leren vanuit de basis werd gelegd wordt bij het onbewust leren tijdens hun spel. Zo krijgen kleuters niet echter geen letterlijk antwoord van een toren met houten blokken die omvalt, maar ze krijgen er wel informatie van terug. (Fröbel, z.j)

Piaget bracht daarnaast de cognitieve ontwikkeling van kinderen in kaart vanuit zijn basisidee dat kinderen, omwille van een biologische rijpheid, op welbepaalde momenten in interactie met de omgeving steeds complexere cognitieve vaardigheden ontwikkelen. (Verhofstadt-Denèven, Vijt, & Van Geert, 2003)

Leerpsychologisch bekeken zijn John Dewey en Lev Vygotsky echter de eerste die het leren vanuit ervaringen voorop hebben geplaatst. Als in 1929 meende John Dewey dat het formele onderwijs te veel was losgemaakt van het alledaagse leven, waarin ontdekken, uitvinden, experimenteren, spontaan en informeel leren overheersen.

3.3 Kinderen leren onderzoekend & ontdekkend

Wanneer je naar kinderen kijkt, zie je dat ze leren door het uitvoeren van taken/opdrachten die uit hun leefomgeving komen, vanuit een natuurlijk leren. Kleuters stellen vele vragen zeker bij nieuwe ontdekkingen. Ze ontdekken veel meer dan we denken. Van nature zijn ze heel nieuwsgierig wat er in hun omgeving allemaal gebeurt. Ze spelen bijvoorbeeld een spelletje maar nemen tegelijkertijd toch gewaarwordingen rondom hen via al hun zintuigen op. Ze zijn continu bezig met het uitzoeken hoe de wereld in elkaar zit. Kleuters hebben ook dagelijks te maken met verschijnselen uit de natuur die ze interessant vinden. Deze dagelijkse dingen zijn uitstekende aangrijpingspunten om te werken rond natuur. Het motiveert kleuters om samen bezig te zijn met eigen vragen over een concreet onderwerp. De kunst is om ze nu zo nieuwsgierig en gemotiveerd te laten blijven

Helaas wordt dit niet voldoende gedaan in de praktijk. De kleuters worden te vaak afgeremd tijdens hun nieuwsgierigheid. 'Niet doen, niet aankomen, dat is vies': dit wordt er vaak gezegd tegen de kleuters op het moment dat ze eigenlijk aan het ontdekken zijn. De kleuters moeten natuurlijk luisteren naar de leerkrachten of hun ouder maar op die manier worden ze 'gedwongen' om minder nieuwsgierig te zien.

We moeten er eigenlijk juist voor zorgen dat we deze nieuwsgierigheid niet gaan afremmen maar stimuleren. Het is zelfs zo dat soms de meest nieuwsgierige kleuters worden bestempeld als vervelende kleuters. Hun vele, enthousiaste vragen worden niet beantwoord. Hun natuurlijke en gezonde (leer)nieuwsgierigheid wordt afgeremd. Jammer! Ze hebben juist nieuwsgierigheid en verwondering nodig om te leren zowel thuis als in de klas. Dit geldt niet alleen voor de kleuters, dit geldt eigenlijk ook voor de leerkrachten. (Fisser, 2009)

3.3.1 De rol van de leerkracht

Het is belangrijk om als leerkracht te zorgen voor een goede begeleiding bij dit proces. Dit betekent dus op de eerste plaats dat je niet zomaar oplossingen aanbiedt, modelleert ...

De kleuters moeten op de eerste plaats de kans krijgen om zelf te leren en ontdekken.

De hoofdtaak van een leerkracht is om:

- Kleuters juist te stimuleren om zelf op ontdekking te gaan
- om een positieve ervaringen op te doen
- waardoor hun zelfvertrouwen stijgt.

Ook is het van belang om:

- je als leerkracht goed voor te bereiden,

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

- kleuters goed te blijven observeren om te achterhalen waar hun interesse ligt en/of hun nieuwsgierigheid naar uitgaat
- voldoende informatieve bronnen ter beschikking te stellen
- in en rond de klas uiteindelijk activiteiten aan te bieden waardoor ze zelf tot ontdekkingen kunnen komen.

Tot slot is een degelijke evaluatie cruciaal.

Probeer te achterhalen:

- wat kleuters nu precies allemaal hebben ontdekt
- of ze meer kennis en vaardigheden hebben opgedaan.

Dit is de theorie die de filosoof Confucius heeft uitgewerkt. Ik deel zijn visie volledig.

4 Werken vanuit verschillende thema's

Bij elk thema kan je aan natuureducatie doen. Soms is dit niet onmiddellijk zicht- en/of denkbaar maar als je dieper brainstormt, kom je heel vaak tot mooie mogelijkheden bij thema's. Tijdens mijn onderzoek heb ik 3 thema's uitgewerkt : restaurant, mijn supermama en wonen. Ik heb bij ieder thema een waaier van natuurelementen voorzien (zie bijlage 13) Vanuit mijn brainstormen heb ik doelen gekozen waarna ik mijn weekrooster heb opgesteld (zie bijlage 14). Het is interessant voor de kleuters om het natuuraspect in elk thema, zij het telkens op een andere manier, tegen te komen. Er is dan sprake van continuïteit wat uiteindelijk kan leiden tot zorgzame en respectvolle kleuters wat natuur betreft. Daarnaast ben ik verder ingegaan op de 3 belangrijkste aspecten om kleuters de natuur te leren ontdekken. Deze zijn onderzoeken, informatie opdoen en de natuur een handje te helpen. Ook is het heel interessant voor de kleuters om te werken met een soort van symbool als verwijzing naar het werken rond de natuur.

4.1 Onderzoeken

Kleuters zijn van nature geschikt als onderzoekers. Ze zijn heel bewust bezig met alles wat er in hun naaste omgeving gebeurt. Hierdoor staan ze ook enorm open voor ontdekkingen. Dat onderzoekend gedrag kan zelfs spontaan ontstaan doordat hun nieuwsgierigheid wordt geprikkeld door iets nieuws of iets onverwachts.

In kleine stapjes kan je samen met kleuters gaan ontdekken en onderzoeken hoe de wereld in elkaar zit. Het is wel belangrijk om te beginnen in hun eigen leefwereld. Hun eerste ervaringen, indrukken ... komen er door het gebruik van hun zintuigen: zien, horen, voelen, ruiken en proeven.

4.1.1 Onderzoeksmaterialen

Er zijn in kleuterklassen wel vaker onderzoeksmaterialen te vinden. Deze worden echter niet altijd goed aangeboden en/of de materialen zijn niet uitdagend genoeg voor hen. De betrokkenheid van kleuters verhoogt enkele en alleen wanneer ze echt aan de slag kunnen gaan. Materialen die te ééndimensionaal zijn, te eenvoudig, te saai om een ontdekkende houding uit te lokken, dient men best te weren. Materialen aanbieden waarbij er geen uitdagingen zitten tot probleemoplossend denken, bieden geen meerwaarde. Deze houden de kleuters in hun comfortzone en spreken hen niet aan in de zone van de naaste ontwikkeling. Het is belangrijk om met echte 'problemen', verrassende verschijnselen en open situaties waarin de kleuter zelf al handelend kan onderzoeken op de proppen te komen. Een voorbeeld hiervan is een onderzoek waarin kinderen dienden te experimenteren met schaduw(en). Al doende moesten ze ervaren dat niet alleen de lengte van iemand de lengte van de schaduw bepaalt, maar ook de plek van de lichtbron ten opzichte van die persoon.

4.1.2 Aanbrengen in de klas

In de praktijk is het niet altijd zo vanzelfsprekend om hierrond te werken. Dit komt omdat leerkrachten soms het gevoel hebben dat ze ingewikkelde dingen moeten gaan aanbrengen aan de kleuters en zelf niet altijd voldoende aanbod hebben gekregen om dit op kleuterniveau over te brengen. Nog iets wat sommige leerkrachten afschrikt, is dat ze het gevoel hebben dat ze op alle vragen die de kleuters hebben, een antwoord moeten geven. Dat is helemaal niet de bedoeling: een leerkracht kan zich eventueel op voorhand verdiepen maar er wordt zeker niet verwacht dat een leerkracht op alle vragen passende en juiste antwoorden heeft.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Het is juist heel interessant om samen met de kleuters op onderzoek te gaan om een mogelijk antwoord of oplossing te vinden. De leerkracht mag dan ook weer niet te veel de neiging hebben om de regie in handen te nemen bij het zoeken naar een oplossing. Het is nog steeds het proces, het onderzoeken dat belangrijk is voor de kleuters en niet het eindresultaat of oplossing.

Als leerkracht moet je wel openstaan om op onderzoek te gaan, mee nieuwsgierig te zijn ... De vragen van de kleuters zijn ideaal als vertrekpunt waardoor je allerlei onderwerpen onder de loep kan nemen. Je moet de kleuters wel stimuleren en impulsen geven om verder te gaan onderzoeken. Hierdoor daag je de kleuters verder uit. Ook de vraagstellingen zijn belangrijk ! Niet enkel de 'wie, wat, waarom, hoe en wanneer' vragen maar ook vragen durven stellen die geen juist/fout antwoord hebben. Bv. "Wat zou er gebeurd zijn als de gloeilamp niet was uitgevonden?"

Tijdens mijn onderzoek in de klas heb ik gekozen om een onderzoekhoek te maken in de klas. Een sfeervolle uitdagende hoek met gekozen materialen die gelinkt zijn met het thema. (zie bijlage 15). Deze materialen werden niet enkel in de hoek aangeboden. Ook tijdens een gezamenlijke activiteit kwam het onderzoeken aanbod (zie bijlage 16).

(BasisschoolGOIcarus)

4.1.3 Andere componenten stimuleren

Een onderzoekende les geeft veel kansen aan de kleuters. De kleuters ontdekken zo hun talenten en tekorten. Bv. kan goed samenwerken, is goed in dingen opzoeken, kan goed een oplossing bedenken voor een mogelijk probleem. Zo kunnen zwakkere kleuters misschien talenten ontdekken bij zichzelf en is er de mogelijkheid om bij de sterke kleuters te zorgen voor uitdagingen. Het belangrijk dat je tegelijkertijd de kleuters op talig gebied stimuleert. Ze moeten verwoorden hoe ze het onderzoek willen starten, uitvoeren ... en welke informatie of oplossing ze hebben gevonden.

(Kemmers & van Graft, 2007)

4.1.4 De onderzoekscyclus

STAP 1. INTRODUCTIE

Leerlingen maken kennis met een onderwerp of probleem.

STAP 2. VERKENNEN

Dit onderwerp gaan ze vervolgens in de breedte verkennen

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

STAP 3. ONDERZOEK OPZETTEN

Ze zetten een onderzoek op aan de hand van een (eigen) vraag.

STAP 4. ONDERZOEK UITVOEREN

Ze voeren dit onderzoek uit.

STAP 5. CONCLUDEREN

Ze trekken een conclusie.

STAP 6. PRESENTEREN

Ze verwerken het geleerde in een presentatie van hun onderzoeksresultaten.

STAP 7. VERDIEPING/ VERBREDING

Tot besluit brengt de leerkracht verbreding of verdieping aan door het geleerde toe te passen in andere contexten of door verbinding te leggen met andere concepten.

(Stichting C3, 2014)

Tijdens de stage heb ik ingezet op het onderzoeken maar heb ik niet alle stappen van de onderzoekscyclus kunnen verwerken omwille van de korte stageperiode. Ik heb daarom vooral ingezet op het exploreren en experimenteren. Dit is de eerste en de belangrijkste stap bij de kennismaking bij kleuters. Het is wel belangrijk om op langere termijn aandacht te hebben voor de verdere stappen. Er kunnen op verschillende manieren onderzoeken worden aangebracht in de klas. Zowel natuur-gebonden onderzoeken, maar ook op andere vlakken kan het onderzoek worden ingezet.

4.2 Informatie

Als kleuters iets te weten willen komen, wordt als eerste bron een leerkracht gebruikt. Omdat we de kleuters graag iets willen bijleren, geven we vaak spontaan een antwoord. Het is echter veel interessanter voor een kleuter om gestimuleerd te worden om zelf op zoek te gaan naar het antwoord. Een leerkracht moet wel voldoende mogelijkheden geven zodat de kleuters zelfstandig leren zoeken naar informatie. Aanvankelijk kan/moet je wel begeleiden zodat ze in de toekomst weten op welke manieren ze diverse bronnen kunnen raadplegen. Als de kleuters zelf op zoek gaan naar informatie is de betrokkenheid veel groter. Achteraf zijn ze enorm trots op zichzelf omdat ze zelf tot een oplossing zijn gekomen. Dit geeft dan weer een goede boost aan hun zelfvertrouwen.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Informatie bieden aan kleuters kan op verschillende manier: met boeken, reclamefolders, via internet, vragen aan andere personen, zoekboeken ...

Soms kan een antwoord ook van de andere kleuters komen. Het is daarom belangrijk om naar elkaar te luisteren. Kleuters vangen vaak veel informatie op zonder dat we het beseffen. Als de kleuter info interessant vindt, gaat hij die informatie onthouden. Als er dan een onderwerp over deze informatie gaat, zal de kleuter met trots kunnen vertellen wat hij ervan weet.

Tijdens de stage heb ik ook geprobeerd om informatie over te dragen:

- individueel
- maar ook door het samenwerken met andere kleuters.

De kleuters vertelden wat ze van het onderwerp wisten en de leerkracht vult dan aan. Bv.

- waarneming van de kruiden (bijlage 17),
- verschillende soorten van natuurlijke grondstoffen (bijlage 18),
- woningen van de dieren (bijlage 19),
- dieren onder de grond (bijlage 20).

4.3 Helpen

Het is belangrijk dat de kinderen al op jonge leeftijd bewust worden gemaakt hoe ze de natuur een handje kunnen helpen. Zo groeien bij hen waarden en normen voor de natuur. Er kan kennis worden overgebracht naar de kinderen maar wanneer de theorie niet kan omgezet worden in praktijk, sla je eigenlijk de bal mis.

Kleuters dienen daarom al gestimuleerd te worden om actief mee te werken.

Er zijn al projecten opgestart door instanties, toepasbaar in de klas zoals :

- wat een rotzooi,
- zie ze groeien,
- het grote moestuin spel met Jules.

Een school kan er ook voor kiezen om tijdens één schooljaar te werken rond één project. Het is echter een meerwaarde wanneer de kleuters meerdere malen betrokken worden om te helpen. Elke klas kan op het niveau van de kleuters activiteiten uitwerken en natuurlijk ook werken vanuit de interesses van de kleuters.

Het is belangrijk om als leerkracht er voor open te staan om bij elk thema te werken

- rond natuurbehoud,
- rond respect hebben voor fauna en flora,
- met de waaier van mogelijkheden die de natuur ons gratis geeft om kleuters kennis en vaardigheden te laten opdoen.

Dit kan heel 'breed' bekeken worden. Bv.

- dieren voederen in de koude periode,
- duurzaam omgaan met water,
- afvalberg verkleinen,
- duurzaam omgaan met energie,
- groentetuin/kruidentuin onderhouden ...

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Op deze manier leren ze ook verantwoordelijkheid nemen.

Je kan de kleuters wekelijks een taakje geven waarop ze moeten letten vb. het licht uitdoen bij het verlaten van de klas, deur dicht doen, planten water geven, afval sorteren, dieren verzorgen ... Bv.

- afval sorteren (bijlage 21),

of ervoor zorgen dat de kleuters de natuur een handje helpen Bv.

- een insectenhotel maken (bijlage 22).

4.4 Een symbool koppelen met de natuur

Vanuit het leerplan wetenschap en techniek met als onderdeel ruimte, streeft men ernaar dat kleuters een relatie kunnen leggen tussen een symbool en datgene/diegene waar het symbool voor staat. Deze manier van werken heb ik kunnen ervaren in de groene school. Hier maakte men gebruik van een witte professor-jas wanneer de kleuters een proefje moesten uitvoeren. Maar kunnen enkel professors met witte jassen dan proefjes uitvoeren? Het is beter om een symbool te kiezen dat voor een bredere betekenis staat. Ook werd er gebruik gemaakt van een heksenhandpop. Deze handpop werd in het begin van het schooljaar voorgesteld aan de kleuters en doorheen het schooljaar gebruikt om buitenactiviteiten te doen. Dit was dus een heel herkenbaar symbool voor hun. Als de heks tevoorschijn komt, gaan ze naar het speelbos.

Zelf vond ik het een interessant idee om te werken met een symbool dat de kleuters dan kunnen linken aan de natuur. Door met concrete materialen zoals een handpop te werken wordt de fantasie van de kleuters geprikkeld en kunnen ze zich beter inleven in het verhaal. Daarom heb ik besloten om ook een symbool te gebruiken tijdens het uitwerken van mijn methodiek. Ik heb gekozen voor 'meneer de Uil'. De uil is een dier dat deel uitmaakt van de natuur, dat contact maakt met andere dieren. Maar een uil staat ook voor wijsheid. De uil werd vroeger al gebruikt als het slimste dier van het bos bij de afleveringen van 'Hallo, meneer de Uil'. Doordat hij leeft in de natuur kan hij zijn ervaringen en kennis overbrengen naar de kleuters. De uil is ook een nachtdier. Daarom is hij makkelijk te gebruiken in de klas. Deze hoeft niet continu actief betrokken te worden maar enkel bij natuureducatie. Hij is wel altijd aanwezig zowel in de buitenruimte als binnenruimte.

Tijdens mijn stage was hij vaker aanwezig in de buitenruimte omdat meneer de Uil liever buiten is dan binnen. Maar omdat hij overdag sliep had hij een vaste plaats gekregen waar hij rustig zijn dutje kon doen terwijl de kleuters buiten konden spelen met de aangeboden materialen. De kleuters wezen er zelf op dat ze rustig moesten spelen omdat de uil zijn slaap nodig had. Daarnaast was hij ook regelmatig binnen aanwezig maar vooral bij de onderzoekstafel omdat de uil dit een interessante hoek vond. Als kleuters dan ontdekkingen hadden gedaan, deelden ze dit met meneer de Uil. Hij is een echte meerwaarde!

Een uilenhandpop of knuffel is een dier dat je makkelijk in de winkel kan kopen of zelf kan maken. Het is wel belangrijk als leerkracht om de uil niet de rol te laten overnemen van leerkracht. Het moet voor de kleuters duidelijk blijven wanneer de leerkracht aan het woord is en wanneer meneer de Uil aan het woord is. Hierbij heb ik gekozen om de uil zijn eigen stem te geven. Meneer de Uil kreeg een zware, zwoele stem en komt alzo volwassener over. (begeleidsdienst, 2007)

Besluit

Vanuit de enquête blijkt dat scholen wel werken rond natuur. Maar vaker wordt dit enkel aangeboden in natuur gerelateerde thema's die in bepaalde periodes voorkomen. Bv. een herfstwandeling in het bos. Dit is al een goede basis. Maar als leerkracht kunnen we hier toch meer uithalen. Tijdens mijn stage in de groene school werd er wel een breder aanbod voorzien. Er werd één moment per week vastgelegd om naar het speelbos te gaan gelegen achter de school. Sommige leerkrachten gaven aan dat ze ook buitenactiviteiten deden maar dit was vrij minimaal. Wel stelde ik vast dat scholen meer projectgericht rond natuur werken bv. een schooltuin.

Door de invloeden van de maatschappij is er minder natuur, de grootste oorzaak daarvan zijn de industrialisering en de vernieuwde technologie. Hierdoor is de natuur minder snel toegankelijk voor de kleuters. Het is belangrijk dat het onderwijs kansen biedt om de natuur opnieuw te ontdekken. Het is wel mogelijk om de vernieuwde technologie te combineren met de natuur. Tijdens mijn onderzoek heb ik mij hier niet in kunnen verdiepen, toch lijkt het mij interessant om vanuit deze hoek de natuur erbij te betrekken. Ik heb ervaren dat kleuters in de buitenruimte actiever mee deden, de interesse langer aanwezig was, de samenwerking vlotter verliep. Door de kleuters met de natuur te betrekken en directe ervaringen op te laten doen gaan ze meer respect en waardering tonen voor de natuur.

De natuur kan op verschillende manieren betrokken worden in het onderwijs. Er moet gestreefd worden naar een goede interactie tussen de binnen- en buitenomgeving. Al kan dit bemoeilijkt worden door de industrialisering. Maar dan is het de uitdaging om als leerkracht met de kleuters toch op een andere manier educatief aan de slag te gaan buiten. Bv. een les wiskunde buiten geven i.p.v. binnen.

Men kan kleuters ook in contact te laten komen met de natuurlijke materialen. Voor enkele kleuters waren deze materialen een nieuwe ontdekking bv. takken, houten blokken, aarde... Deze materialen bieden ook talloze mogelijkheden voor de andere leergebieden. Zo konden de kleuters creatief aan de slag door met takken te verven of het sjoeren van takken. Ook was het een meerwaarde om deze materialen in de hoeken aan te bieden. Als de kleuters de kans krijgen om dit op een actieve manier te ontdekken, kunnen ze nieuwe kennis op doen en waarderingen creëren.

De werking met mijn handpop 'meneer de Uil' sprak de kleuters heel erg aan. De uil werd enkel ingezet bij natuurlijke onderwerpen, zo begrepen de kleuters dat de uil gekoppeld stond aan de natuur. De kleuters leerden kennis maken met de natuur door middel van het onderzoeken. Hier heb ik vooral ingezet op het experimenteren omdat dit de eerste stap is in hun onderzoek. Hier bleef de interesse van de kleuters zeer hoog. Ook zorgde de uil voor het uitlokken van informatie en kwam met probleemstellingen waarbij we de natuur een handje konden helpen.

De klasleerkracht van mijn uitgroei-stage gaf na de stage wel aan dat ze meer wou inzetten op het gebruik van de buitenruimte en natuuronderwerpen nadat ze de mogelijkheden had ontdekt. Omdat ze het positieve effect bij de kleuters ook had opgemerkt. Zelf vond ik het een zeer leerrijk onderzoek. Ik ben blij dat ik de klasleerkracht heb kunnen overtuigen om meer in te zetten vanuit de natuur. Nu hoop ik dat andere leerkrachten zullen volgen.

Literatuurlijst

Basisschool GO Icarus, Kessenich.

Vrije basisschool De Beverburcht, Maaseik.

begeleidsdienst, P. (2007). <http://pro.g-o.be>. Opgeroepen op mei 2016, van GO! Pro : <http://pro.g-o.be/pedagogische-begeleiding/basisonderwijs/leerplannen-basisonderwijs/wereldoriëntatie>

Both, K. (z.j). *Ruimte als kwaliteit*. Opgeroepen op mei 28, 2016, van www.jenaplan.nl: http://www.jenaplan.nl/cms/upload/docs/ruimte_als_kwaliteit.pdf

Both, K., & Studulski, F. (2009, april). Een bredere school en groene speelruimte. *Landelijk brede school* (pp. 1-5). Utrecht: Sardes .

Both, K., & Studulski, F. (2009). natuurlijke spelen. (pp. 6-7). Amerfoort: Gemeente Amerfoort.

Cant, J. (2016). *pimp je speelplaats*. Opgeroepen op mei 24, 2016, van [goodplant](http://www.pimpjespeelplaats.be/leeromgeving): <http://www.pimpjespeelplaats.be/leeromgeving>

Cohen, Y., Langers, J., Ranson, N., Clits, A., Taverniers, C., & D'Hondt, S. (2009, Maart). *Zicht op de natuur*. Opgeroepen op Mei 28, 2016, van <http://pro.g-o.be/>: <http://pro.g-o.be/blog/Documents/Cahier%20Zicht%20op%20Natuur.pdf>

De Vaan, E., & Marell, J. (2006). *Praktische didactief voor natuuronderwijs*. Coutinho.

Fisser, P. (2009, september 2). Natuurlijk nieuwsgierig. *Natuurlijk nieuwsgierig*. Nederland.

Fröbel, F. (z.j). *Die Menschenerziehung*. Opgeroepen op mei 28, 2016, van <http://www.friedrich-froebel-online.de>: <http://www.friedrich-froebel-online.de/p-%C3%A4-d-a-g-o-g-i-k/original-texte/die-menschenerziehung/>

Kemmers, P., & van Graft, M. (2007, maart). *Onderzoekend en Ontwerpend leren bij natuur en techniek* . Opgehaald van <http://wetenschapentechnologie.slo.nl/>: <http://wetenschapentechnologie.slo.nl/>

King, J. (z.j). www.bobathcentre.org.uk. Opgehaald van bobath children : <http://www.bobathcentre.org.uk/the-bobath-centre/fundraise/challenges/treks/>

Louve, R. (2007). *Het laatste kind in het bos* . Jan van Arkel .

Smets, L. (2014). Help de levende wereld ., (p. 49).

Smits, H. (2012). Ieder kind naar buiten. *Veldwerk Nederland*, 5-6.

Stichting C3. (2014). www.expeditionchemistry.nl. Opgeroepen op mei 2016, van Expeditionchemistry: <http://www.expeditionchemistry.nl/onderzoekend-leren/>

Timmerman, P., Wicher, M., & Snel, N. (2013). *Buitenspelen 2013*. Jantje beton .

Van Houte, H., Devlieger, K., & Schaffler, J. (2012). *Jonge onderzoekers, Grote onderzoekers en de leraar*. Sint-Niklaas : ABIMO uitgeverij.

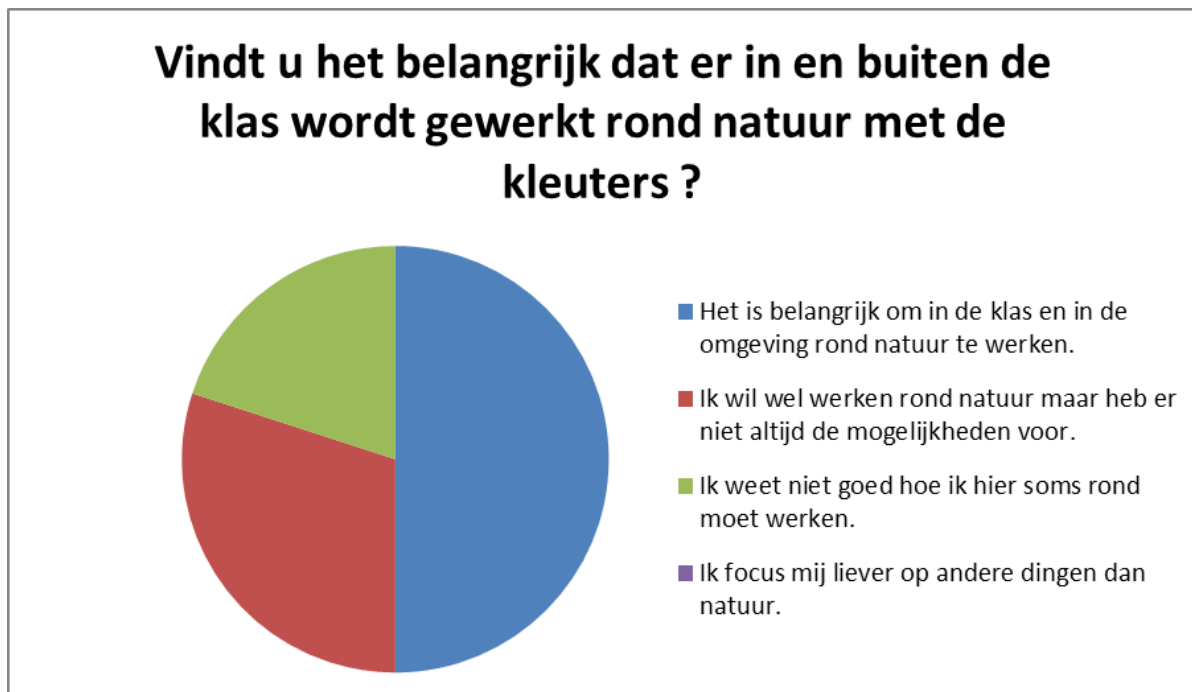
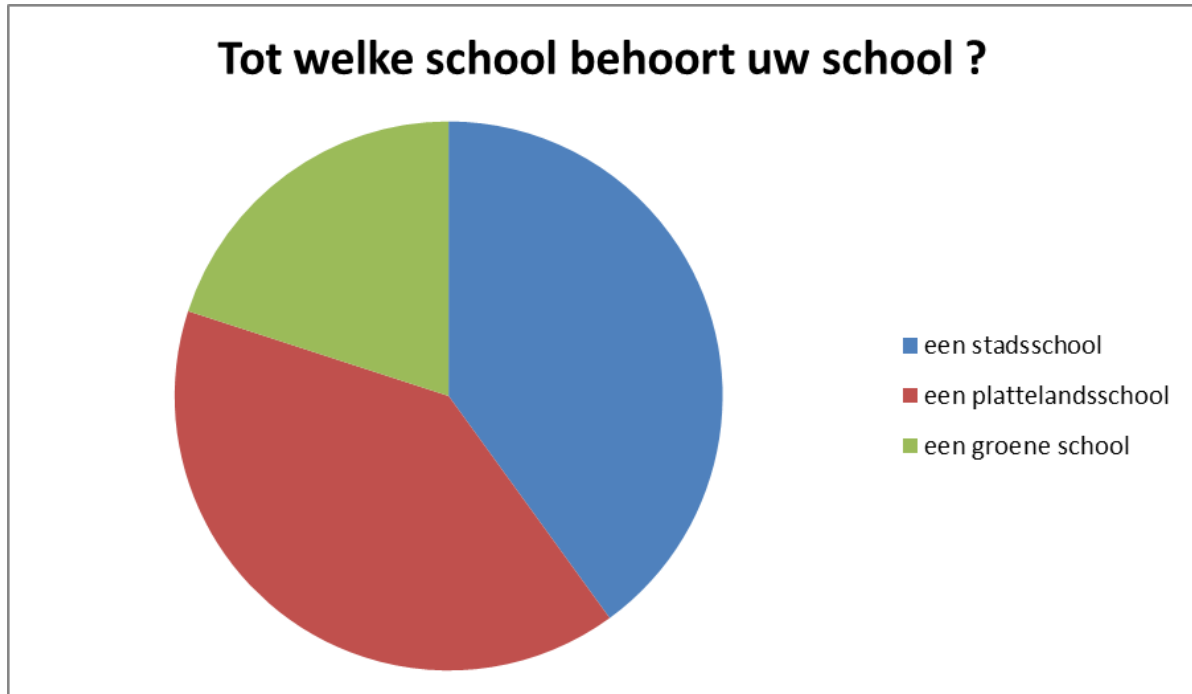
Van Poeck, K., & Loones, J. (2009). Educatie voor Duurzame Ontwikkeling in de NME-praktijk: uitdagingen voor Hoofd, Hart en Handen' . *Benelux-werkconferentie*, (pp. 4 - 11).

Verhofstadt-Denèven, L., Vijt, A., & Van Geert, P. (2003). *Handboek voor Ontwikkelingspsychologie*. houten: bohn stafleu van loghum.

Vlaamse bouwmeester . (z.j). *scholen bouwen*. Opgeroepen op mei 28, 2016, van <http://www.scholenbouwen.be>: <http://www.scholenbouwen.be/schoolvoorbeelden/speelnatuur-op-school>

Bijlagen

1 Enquête

Werkt u bij de niet-gebonden thema's ook rond de natuur? (vb. carnaval, moederdag)

Zo ja, welke lessen hebt u al buiten gegeven:

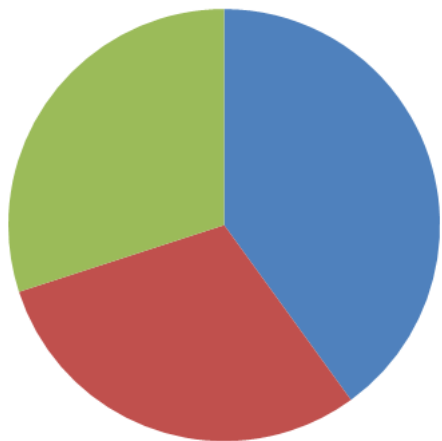
- wiskunde, muzische, LO, poppenspel, toneel ... Wij gaan iedere week.
- zaaien en planten in de natuurbak van de klas. Kruiden planten in een pot.
- lentebloemen bollen planten en de evolutie waarnemen.
- werken rond het boek met papa werken in de tuin waarin de groei stapjes afgebeeld zijn van een geplant boontje en nadien bonen planten in een potje.
- een aardbei planten de klas zien groeien en meegeven per kleuter op t eind van het schooljaar dan kunnen de kleuters de vruchten plukken in de zomervakantie.
- waarnemingen Land art.
- teken activiteiten.
- leer wandelingen
- klimmen en klauteren in de bomen met en zonder opdrachten.
- zoektochten in het bos
- bouwen van een beverburcht en beverdam, hutten bouwen.
- verhaal dramatiseren door de kleuters bij hun zelfgebouwde hutten.
- blotenvoetenpad maken met de kleuters en dit natuurlijk uitproberen.
- schilderen in het bos met zelfgezochte penselen
- plassentocht met de paraplu en laarzen
- meten van de plassen
- kijken met de verrekijker

Zo ja, geef enkele voorbeelden:

- wij gaan iedere week naar het bos of natuurgebied
- een natuurwandeling tot bij de kastanjelaar in de buurt van de school.
- een uitstap naar het bos in de herfst.
- een picknick in het park en op zoek gaan naar zomerse bloemen en kleine beestjes zoeken om in een emmertje te bekijken o.a miertjes, regenworm, kevertjes, lieveheersbeestjes ...
- thema Moederdag, thema het bos, thema verkeer, thema winter, thema zomer, thema mijn lichaam
- bewegingsparcours
- wij gaan iedere vrijdag op avonturentocht naar het bos achter de school.

Is er buiten een ruimte voorzien waar kinderen kunnen exploreren/experimenteren ?

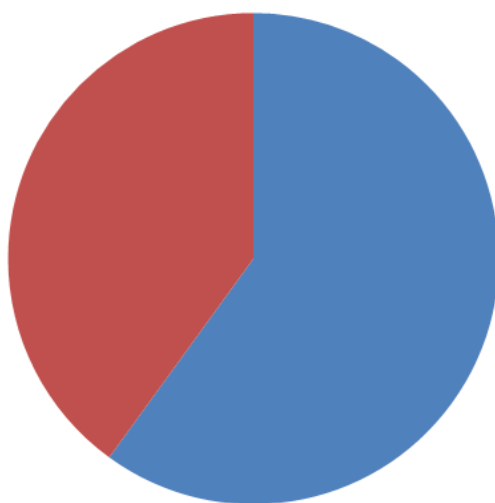

- Ja, op school hebben wij een buitenruimte voorzien waar de kleuters kunnen exploreren/experimenteren.
- Ja, maar deze wordt niet functioneel benut.
- Nee, hier hebben wij geen ruimte voor.
- Nee, wij hebben enkel een speelplaats voor kleuters.

Zo ja, leg uit wat uw school/klas heeft voorzien:

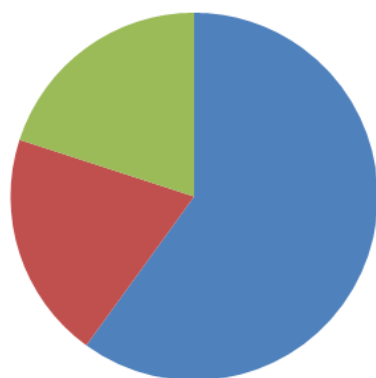
- we hebben een zintuigentuin en insecten tuin
- een bak om in te werken van 1 vierkante meter per klas
- we hebben een speelbos achter de school liggen waar ruimte is om te spelen, klimmen, ontdekken.

Werkt u met de kleuters rond respect hebben voor de natuur?

- Ja, hier werk ik vaak aan.
- Ja, soms wordt hier aandacht aan besteed.
- Ik werk hier niet voldoende rond.

Zou u het interessant vinden moest er een methode zijn om min. 1 keer per week met de kleuters rond de natuur te werken in elk thema.

- Ja, dit zou zeker een meerwaarde zijn.
- Nee, dit is niet nodig.
- Wij hebben op school al een project hierrond.

Welk project(en) :

- een project over afval
- een project over gezonde voeding
- een project over water
- respect voor de natuur
- op bezoek in het kippenhok, boerderij bezoeken om de dieren te leren kennen
- thema van de dieren van de zoo met de uitstap naar de zoo

2 Meten in het bos

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema: restaurant

Naam activiteit: wiskunde - meten - een restaurant in het bos Gepland op: 26 januari 2016

Leerplandoel(en)

- **Wisk, MR, 7** : Beseffen dat de grootte van dingen bepaald kan worden met behulp van natuurlijke maateenheden voor lengte (bijv. met handspan, voet), oppervlakte (bijv. met schriften, blaadjes, ruitvormige maateenheden), inhoud (bijv. een inhoud met kopjes, lepels, flessen..., een volume met lucifersdoosjes, blokken), gewicht (bijv. met kastanjes), tijdsduur (bijv. tijdsduur om een taak uit te voeren), hoekgrootte (bijv. met een driehoekig stukje smeerkaas).
- **Wisk, MR, 8** : Ervaren en inzien dat bij een meting van lengte, oppervlakte, inhoud en volume, gewicht, tijdsduur en hoekgrootte nagegaan wordt hoeveel keer de maateenheid in de te meten grootte gaat.
- **Wisk, MR, 9**: Het meetresultaat noteren na een meting met natuurlijke maateenheden (bijv. een aantal bekertjes tekenen, turven).
- **WO, Techniek, 2.6 (O.D)** De kleuters een eenvoudig technisch systeem maken, al dan niet aan de hand van een stappenplan.

Concrete lesdoelen

- **Wisk, MR, 7** : De kleuters zoeken een tak die even lang is als de meetlat van de juf. Met deze tak gaan de kleuters de metingen doen voor het restaurant.
- **Wisk, MR, 8** : De kleuters verwoorden hoeveel takken lang de muur van het restaurant moet zijn.
- **Wisk, MR, 9**: De kleuters noteren het juiste aantal voetstappen bij de juiste muur van het restaurant.
- **WO, Techniek, 2.6 (O.D)** : De kleuters maken stap voor stap de muren van het restaurant d.m.v. een stappenplan.

Beginsituatie

De kleuters hebben achter de school een speelbos waar regelmatig lessen worden georganiseerd. Deze klas is een graadsklas, er zijn 4-jarige kleuters en 5-jarige kleuters. Hierdoor is er een verschil van niveau.

Gevolgen voor betreffende activiteit

De kleuters zijn het gewoon dat er lessen worden gegeven in het bos. De opdracht is voor de 4-jarigen iets moeilijker dan voor de 5-jarigen.

Lesverloop**Sfeerschepping**

De klaspop heeft een knuffel vast. De juf wil toch wel eens weten waarom hij een knuffel heeft meegebracht. Het is een vriendje van de klaspop, meneer de Uil.

De klaspop had aan meneer de Uil verteld dat we een restaurant aan het bouwen zijn in de klas. Hij had er nog nooit van gehoord, want de dieren in het bos kennen dat niet, 'een restaurant'. Hij vond het wel een leuk idee om in het speelbos er eentje te bouwen voor de dieren die in het bos wonen.

Inleiding

De leerkracht vraagt aan de meneer de Uil en de kleuters hoe we dit kunnen doen. De kleuters mogen ideeën geven. Meneer de Uil heeft nog iets meegebracht, een plattegrond van een restaurant. Hij stelt voor om dat te bouwen. De leerkracht merkt op dat je daarvoor moet kunnen meten. Ze stelt vast dat er niet genoeg meetlatten zijn voor alle kleuters. Ze vraagt aan de kleuters hoe we nog zouden kunnen meten. Eventueel met materialen uit het bos, zo kunnen de dieren zelf later ook restaurants bouwen als ze het een leuk idee vinden. De kleuters mogen voorstellen doen.
(takken)

De leerkracht heeft twee meetlat gevonden. Nu gaan de kleuters op zoek naar een tak met dezelfde lengte zodat ieder kind zijn eigen 'meetlat' heeft en dit ook kan verwoorden.

Kern

Meneer de Uil laat de opdrachtkaarten zien want er zijn heel veel dieren in een bos en daarom moeten er ook meerdere restaurants zijn. (de kleuters worden in groepjes van 4 ingedeeld) Iedere groepje krijgt een opdrachtkaart. De leerkracht bespreekt deze samen met de kleuters. De kleuters gaan op zoek naar een plekje in het bos (binnen een bepaald gebied door de leerkracht aangegeven) en dan mogen ze aan de slag gaan. Ze mogen enkel materialen van het bos gebruiken.

(De juf loopt door het bos om te kijken waar ze hulp kan bieden.)

Als de kleuters klaar zijn met hun restaurant moeten ze dit komen zeggen tegen de juf. Dan krijgen ze hun tweede opdracht. Ze moeten met hun voeten langs de muren gaan meten hoeveel voetstappen hiervoor nodig zijn. Dit noteren ze op hun opdrachtenblad.

OPGELET: Bij slecht weer gaan we niet naar het bos.

Mogelijke vervang opdracht: We nemen de houten blokken vanuit de bouwhoek en gaan hiermee onder het afdak een restaurant bouwen.

-> Deze worden nadien wel weer afgebroken.

Slot

De leerkracht voorziet kookmaterialen (kookpotten en lepels) zodat de kleuters alvast zelf aan de slag kunnen gaan in hun restaurant.

Reflectiefiche

Activiteit : wiskunde - meten - een restaurant voor de dieren

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit op zich was rustig verlopen. De kleuters vonden de kennismaking met meneer de Uil heel aangenaam. De opdracht die ze van hem kregen vonden ze ook zeer interessant. Na de uitleg over de activiteit zijn we naar het speelbos getrokken. De kleuters waren heel enthousiast en werkten allemaal goed mee.

In het bos ging iedereen onmiddellijk op zoek naar een tak en kwamen ze om beurt meten. Hierbij werd er geoefend op de juiste wiskundige benaming (te kort, te lang, even lang,...). Er was wel op voorhand duidelijk afgesproken dat er geen takken mochten worden afgebroken van de bomen (vernielen). De kleuters begrepen dit en hielden zich aan deze afspraak.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Achteraf bekeken was deze opdracht in het algemeen, een plan lezen, te moeilijk voor hun. Hier is echt wel begeleiding voor nodig. Volgende keer zou ik meer concreter te werk gaan. Als ze een muur moeten bouwen van 8 takken lang, de kleuters ook 8 takken van die lengte laten zoeken en leggen. Zo blijven de takken zichtbaar want enkel meten met één tak was te moeilijk voor hun. Dan is de opdracht ook meer takken zoeken van die bepaalde lengte en deze naast elkaar leggen zoals op het opdrachtenblad. Zo zijn ze ook actiever bezig want ze kunnen rondlopen in het bos, takken zoeken en uiteindelijk bouwen.

Na het bouwen van het restaurant mochten de kleuters even genieten van een vrij experimenteer-moment. Er waren oude kookpotten, pannen, lepels,...voorzien. De kleuters wilden al heel snel 'koken' voor de dieren. Ze bouwden verder in het restaurant zoals een oven (een struik met takken), een koelkast (constructie met takken), een stoel (takken),... Aan fantasie en creativiteit geen gebrek! De kleuters genoten ervan en waardeerden elkaars werk en inzet.

(VrijebasisschoolDeBeverbucht)

3 Een zoektocht en bewegingsopdrachten in het bos

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema: restaurant

Naam activiteit : MV beweging - avonturentocht - de ober

Gepland op : 29 januari 2016

Leerplandoel(en)

- **MV Beweging, 4.2 (O.D):**De kleuters kunnen meedoen met bewegingen die tijdens het vertellen van een verhaal aan bod komen, en belangstelling tonen om het beweging inspirerend gegeven nauwkeurig te observeren en na te bootsen.
- **BO, Mv, 1.1 :** De kleuters kunnen diverse ruimtelijke hindernissen nemen door middel van klimmen en klauteren, stappen, lopen en springen.

Concrete lesdoelen**- MV, Beweging, 4.2 (O.D):**

De kleuters voeren de opdrachten uit die de ober moet kunnen voor een diploma te verdienen. Want in het restaurant zijn obers die de mensen moeten bedienen maar daar moeten ze eerst voor gaan oefenen.

- BO, Mv, 1.1 :

- De kleuters lopen op verschillende manieren naar de overkant met materialen van de ober.
- De kleuters lopen over een boomstam om te leren hun evenwicht te houden zoals de ober dat moet doen bij het dragen van een dienblad.
- De kleuters gooien de sponzen in de afwasbak. Soms is het heel erg druk waardoor de ober moet inspringen bij de afwas.

Beginsituatie

Elke vrijdag gaat de klas op avonturentocht in het speelbos achter hun school.

Hier worden dan opdrachten gegeven aan de kleuters. De kleuters weten dat ze binnen de bepaalde omgeving moeten blijven.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Er ligt een leeg koffer in de kring. Tijdens de pauze is er een ober komen kijken naar ons restaurant in de klas. Hij is via het bos naar onze klas gekomen. Maar hij heeft een probleem hij had een koffertje bij met verschillende spullen die een ober nodig heeft om een tafel te dekken. Deze spullen zijn uit zijn koffertje gevallen. Hij moest heel snel gaan werken en had geen tijd meer om ze te gaan zoeken. Daarom belde hij naar de leerkracht om te vragen of de kleuters dit willen doen. Gelukkig had hij een foto gemaakt van alle de spullen. Deze foto's zijn te vinden in het koffer. (plateau, bord, schort, glas, wijnglas, servet, mes, vork, lepel, koffielepel, klein vorkje, koffiekopje, soepbord, dessertkom, plantje, placemat, tafellaken, kaarsje, servettenring, kaarshouder, menukaart)

Inleiding

Samen met de kleuters trekken we naar het bos. Iedere kleuter heeft een foto vast en moet dit voorwerp gaan zoeken. We nemen meneer de Uil ook mee naar het bos. Zo kan hij helpen met zoeken. Tijdens de zoektocht hebben we ook nog iets extra gevonden. Er lag een brief in het bos. We denken dat de ober deze brief misschien zelf aan ons wou bezorgen. Omdat de brief van de wedstrijd is, gaan we deze openen.

Ze verwachten van ons dat we ook zoals een echte ober de mensen in het restaurant kunnen bedienen. Daarvoor moeten we eerst goed oefenen. Ook moet de leerkracht/kleuter foto's maken en deze terug naar de wedstrijdleiding sturen. Hiermee kunnen ze ons beoordelen als we onze opdracht correct hebben gedaan.

Kern

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

De kleuters worden in groepen verdeeld en we werken met een doorschuifstelsel zodat iedereen de opdrachten kan uitvoeren.

Opdrachten :

1. lopen met de plateau door een kuil

- met twee handen een plateau vasthouden
- met één hand een plateau vasthouden
- met een plateau en bekertjes erop

2. borden dragen

- één bord met twee handen vasthouden en naar de overkant brengen
- één bord met één hand vasthouden en naar de overkant brengen
- twee borden naar de overkant brengen
- drie borden naar de overkant brengen
- het bord op je hoofd overkant brengen

3. evenwicht houden over de boom

- lopen over de boom zonder materialen
- lopen over de boom met een beker
- lopen over de boom met een bord

4. Sponzen in de afwasbak gooien

- kortbij gooien
- verder weg gooien
- achter de rug gooien

Slot

We gaan terug naar de klas met de gevonden spullen van de ober. We gaan nu eens proberen de tafel te dekken met de materialen die we hebben gezocht. De leerkracht heeft een voorbeeld foto gevonden in het koffer en de kleuters mogen een voor een hun voorwerp op de tafel neerzetten.

(VrijebasischoolDeBeverbucht)

Reflectiefiche**Activiteit : MV beweging - avonturentocht - de ober****❖ Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters waren heel enthousiast en deden heel goed mee. Al snel vonden we alle spullen terug in het bos. Iedereen wist welk voorwerp zij/hij moest zoeken en zo had iedereen één voorwerp gevonden. Zo hielpen ze elkaar wanneer iemand zijn voorwerp nog niet had gevonden. Bij de bewegingsopdrachten verliep het ook allemaal vlot. Ik had de opdrachten verspreid in het bos maar bleef een goed overzicht behouden op de groepen. Ik kon me makkelijk verplaatsen van de ene opdracht naar de andere.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

De kleuters konden de opdrachten in het bos uitvoeren. Ze waren enthousiast want ze vonden het jammer toen we terug naar de klas moesten ook al was het weer niet zo evident. Een werkpunt is dat wanneer er zo een grote ruimte is en als je iets wil vertellen of als je wil verzamelen moet er ofwel geroepen worden ofwel telkens naar iedereen toe lopen. Daarom was het wel interessant om eventueel met een fluitje te werken en hier afspraken rond te maken. Zo kan je als leerkracht je stem sparen en weten de kleuters toch wat er hen te doen staat. Ook is het belangrijk dat je weet waar alle materialen verstopt zijn. Het is zeer jammer als een kleuter zijn voorwerp niet vindt. Daarom had ik aan één kant van het bos gewerkt zodat ik wist dat alle materialen aan die kant moesten liggen.

(VrijebasischoolDeBeverbucht)

4 Een les schrijfdans buiten met water.

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema : wonen

Naam activiteit: schrijfdans - experimenteren met water

Gepland op: 10 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Ned, schrijven, 1.2.3.14:** Groot motorische bewegingen uitvoeren die voorbereidend zijn op het schrijven.
- **Ned, schrijven, 1.2.3.15:** Experimenteren met schrijfbewegingen op groot formaat.

Concrete lesdoelen

- **Ned, schrijven, 1.2.3.14 :** De kleuters voeren de bewegingen uit om een huis te maken met de stokjes op de grond. Eerst doen ze dit zonder water en daarna tekenen ze met water de bewegingen.
- **Ned, schrijven, 1.2.3.15 :** De kleuters maken bewegingen met hun potje met water. Zo krijgen we lijnen op de grond te zien. De kleuters experimenteren met de mogelijkheden die ze kunnen doen met om met water te 'schrijven'.

Beginsituatie

In deze klas zitten veel drukke kleuters en ze zijn snel afgeleid door wat er gebeurt in de omgeving. De kleuters krijgen elke dinsdag één uur schrijfdans. Voor deze les hebben ze een speciaal lokaal. Hier hebben de kleuters de mogelijkheid om met wasco's op papier de bewegingen te maken of met krijt op de krijtborden de bewegingen uit te voeren. Er wordt soms naar buiten gegaan, dan krijgen ze een krijtbord met krijt mee.

Gevolgen voor betreffende activiteit

De kleuters kunnen snel afgeleid worden door het omgevingslawaai of als er andere activiteiten buiten plaatsvinden. Bij regenweer kunnen de kleuters hun waterlijnen niet zien op de grond. De kleuters kunnen zichzelf erg nat maken met de potjes water. De activiteit wordt in groepen gedaan, hierdoor moeten sommige groepen zelfstandig een opdracht uitvoeren. Dit kan er voor zorgen dat er problemen kunnen voorkomen in de groep die niet wordt begeleid.

Lesverloop**Sfeerschepping**

De kleuters wandelen samen met de leerkracht naar buiten. Er staat een grote kist buiten

Inleiding

Hierin staat een grote emmer met water in, flessen met een gaatje in, sponsstokjes, bekertjes.

Vandaag gaan ze buiten schrijfdans doen met water. Maar er moeten duidelijke afspraken worden gemaakt.

Afspraken:

- Wij gaan ons zelf niet nat maken met het water. Wij doen het water op de grond.
- Wij blijven in de afgesproken zone
- Bij het fluitsignaal gaan we wisselen

De kleuters worden in groepen verdeeld.

Groep 1 : gaat vrij-experimenteren met het potje water.

Groep 2 : gaat tekenen met water.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Kern

Watertekening

De kleuters worden verdeeld over de oppervlakte zodat iedereen voldoende ruimte heeft om zijn watertekening te maken. Iedereen neemt een bekertje met water mee naar zijn plaats en 2 sponsstokjes.

Stap 1:

We gaan de bewegingen in de lucht maken met onze vingers

- boven beginnen
- vingers schuin uit elkaar
- vingers een stukje naar onder
- vingers weer schuin uit elkaar
- vingers een stukje naar onder
- vingers weer schuin uit elkaar
- nu heel veel naar onder

Enkele keren herhalen.

Stap 2:

We nemen de sponsstokjes en gaan op de grond dezelfde bewegingen uitvoeren.

Enkele keren herhalen

Stap 3:

We soppen onze sponsstokjes in het bekertje met water.

We gaan dezelfde bewegingen uitvoeren.

Enkele keren herhalen

De kleuters merken op dat het een huis, kasteel is.

Ze mogen zelf nog dingen erbij teken met water.

Wissel op het fluitsignaal.

Slot

We gaan samen kijken naar de kustwerken die de kleuters hebben gemaakt.

Iedere groep krijgt de opdracht om de materialen op te ruimen en ze mee naar binnen te nemen.

(BasisschoolGOIcarus)

Reflectiefiche**Activiteit : Schrijfdans - experimenteren met water****❖ Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit is zeer vlot verlopen. De kleuters waren heel nieuwsgierig naar wat we buiten precies gingen doen. In het begin waren ze even druk omdat ze niet wisten wat er hun te wachten stond. Maar na de uitleg en het maken van goede afspraken is alles heel rustig verlopen. De kleuters die mochten experimenteren met het waterpotje zijn volledig zelfstandig aan de slag gegaan. Hierdoor kon ik een goede begeleiding geven aan de andere groep. De kleuters deden allemaal zeer goed mee en het was heel leuk om hun verwondering te zien.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

Deze les is beter gegaan dan verwacht. De kleuters waren heel creatief zowel bij de watertekening als bij het experimenteren van het waterpotje. Bij het experimenteren deden de kleuters zelfstandig de schrijftechnieken die ze afgelopen lessen hadden gezien. De kleuters waren allemaal zeer rustig aan het werk. Dit was toch een groot werkpunt in deze klas en door de les buiten te geven, waren de kleuters rustiger dan binnen. Ze hielden zich ook goed aan de gemaakte afspraken. Er was wel één werkpunt want er was maar één emmer voorzien voor de twee opdrachten met als gevolg dat er door de watertekening kleine vuildeeltjes in het water terecht kwam. Hierdoor geraakten de gaatjes van de flessen verstopt en werkte deze na een tijd niet meer zoals het moest.

(BasisschoolGOIcarus)

5 Een kruidentuin maken

Activiteitenfiche

Thema: mijn super mama

Naam activiteit: een kruidentuin maken

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 28 april 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.2** : Een explorerende en experimenterende aanpak tonen om meer te weten te komen over de natuur.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.6** : Een houding van zorg en respect voor de natuur.
- **Wetenschap en natuur 3.2.2.14** : Bij planten eenvoudige verzorgingshandelingen uitvoeren en verwoorden.

Concrete lesdoelen

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.2** : De kleuters maken een kruidentuin voor de klas. Ze maken stap voor stap de kruidentuin klaar.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.6** : De kleuters planten de kruiden voorzichtig zodat ze niet stuk gaan ook zaaien ze de zaden in de kruidentuin.
- **Wetenschap en natuur 3.2.2.14** : De kleuters voeren de taken uit die nodig zijn om de kruidenbak te verzorgen. (water geven)

Beginsituatie

Er zijn enkele kleuters die heel moeilijk kunnen samenwerken, ze willen graag alles zelf en alleen doen. Er zijn enkele waarbij de opdracht heel vaak herhaald moet worden. Deze kleuters hebben heel veel sturing nodig van de leerkracht.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Als ze niet samenwerken hebben sommige kleuters geen taak om mee te helpen aan de kruidentuin. Als ik de kleuters telkens moet vertellen wat ze moeten doen kan ik het overzicht van de klas niet behouden.

Lesverloop**Sfeerschepping**

We gaan samen nadenken over de plaats van onze kruidentuin. De klasleerkracht heeft een grote kist voorzien voor het planten en zaaien van onze kruiden. Maar we moeten eerst nadenken waar we deze kunnen zetten.

Inleiding

We gaan nadenken welke materialen we nodig hebben om een kruidentuin te maken. Deze noteren we op een groot blad.

- een bak om in te planten/zaaien
- aarde
- de kruiden
- schepjes om de aarde in de bak te scheppen
- harkjes om te harken in de bak
- stokjes en touw (verdelingen aanbrengen in de bak)
- meter/stokje (meten om de kruiden voldoende ruimte te geven in de bak)
- gieter om water te geven
- naamkaartjes zodat we weten welke kruiden het zijn

...

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Kern

We gaan in groepen werken. We maken een schema met de kleuters die willen helpen. Ieder krijgt één taak. De taken hangen op volgende zodat ze weten wanneer ze bijna aan de beurt zijn. Zo zijn ze ook zeker dat ze mogen helpen en kunnen ze ondertussen rustig verder in de hoeken.

Groep 1 (4 kleuters) De aarde in de kruidenbak doen

Groep 2 : (4kleuters) meten van de vakjes, meten van het touw, touw spannen in de bak

Groep 3 : (6kleuters) de kruiden in de aarde planten, ieder plant 1 kruid

Groep 4 : (2 kleuters) de zaadjes zaaien in de bak, ieder zaait 1 kruid

Groep 5 : (2 kleuters) de aarde tussen de kruiden gelijk harken

Groep 5 : (2 kleuters) water geven aan de kruiden

Groep 6 : (2 kleuters) de kruidenbak op zijn plaats zetten en de naamkaartjes plaatsen in de bak

Slot

We gaan samen naar de kruidentuin kijken. We moeten nog enkele afspraken maken om onze kruidentuin te onderhouden. De kruiden moeten elke dag een beetje water krijgen. (dit wordt gedaan door een kleuter a.d.h.v. het takenbord) Als er onkruid is moeten we zorgen dat we dit verwijderen zodat de kruiden de kans krijgen om te groeien. Enkele kleuters mogen de materialen opruimen.

Reflectiefiche
Activiteit : een kruidentuin maken

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit vond buiten plaats en verliep heel vlot en rustig.

Iedereen wist wat zijn taak was en wist wanneer ze mochten komen helpen.

Ik kon de kleuters zelfstandig laten werken, enkel bij de meetactiviteit moest ik minimale begeleiding voorzien. De kleuters beleefden plezier en verwondering.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters hebben zelfstandig en zorgzaam gewerkt aan de kruidentuin.

Het was wel iets moeilijker om het overzicht te houden van de hele klas omdat je toch vaker naar buiten moet lopen. Omwille van het koude weer konden we de deur niet openlaten.

Hierdoor was het soms toch even extra opletten wat er binnen of buiten gebeurde. Ik had bewust ervoor gekozen om buiten nog een extra opdracht te voorzien zodat ik ongeveer de helft van de kleuters buiten had en de andere helft binnen.

(BasisschoolGOIcarus)

6 Hoeken buiten

Aandacht voor de bewegingshoek: ringen werpen		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: De kleuters gooien de ringen over de boomstammen <i>LO, MO, 6.2.5.47 : Werpen een speelvoorwerp.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters gooien met de ringen over de takken/boomstammen</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>Ringen en boomstammen.</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1. Vanaf een afstand d.m.v. planken ringen gooien rond de boomstammen <i>L.O, MO, 1.6.3 : De kleuters kunnen handelend rekening houden met een te overbruggen afstand.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters schatten de afstand tussen de lijn en de takken in. De kleuters werpen harder of zachter naargelang de afstand van de raket.</p> <p>2. De kleuters verzamelen stenen met het aantal punten dat ze verzamelen met de ringen gooien. Wie als eerste zijn potje vol heeft is gewonnen. <i>Wisk, getallen, 4.1, p 17 : De kleuters kunnen een hoeveelheid weergeven.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): - De kleuters gooien hetzelfde aantal ringen rond de raket zoals er op de opdrachtenkaart staat.</p>	<p>1. Afstanden bepalen door achter een bepaalde plank te gaan staan die op de grond liggen.</p> <p>2. Toevoegen van kaartjes op de boomstammen.</p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>1. 2 planken</p> <p>2. stenen, 2 potten, cijferkaartjes, punaises</p>
<p>Differentiatie: Kleuters die nog moeilijkheden hebben om goed te richten gaan korter bij de planken staan (a.d.h.v. de planken die dienen voor de afstanden). Bij de opdrachtkaarten voor de hoeveelheden staan er cijfers en getalbeelden afgebeeld.</p>		

Hoekenreflectie
de bewegingshoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Er was voldoende interesse voor de hoek. Ik had de hoek eerst binnen gedaan en daarna naar buiten en het viel toch op dat de kleuters de hoek plots interessanter vonden toen deze buiten plaats vond.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters konden zelfstandig de opdrachten uitvoeren in de hoek na de uitleg van de leerkracht. Het zou ook een meerwaarde zijn als er een stappenplan hing zodat de kleuters zelfstandig moeten ontdekken wat er precies in deze hoek van hun werd verwacht.

(BasisschoolGOIcarus)

Aandacht voor de bouwhoek: bouwen met natuurlijke materialen		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: De kleuters experimenteren vrij met de bouwmaterialen. <i>MV beeld, 1.2.2.1 : kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): ontdekken de eigenschappen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters bouwen met de materialen om te ontdekken welke mogelijkheden ze allemaal hebben met deze materialen.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>Houten planken, takken, houtblokken, kokers, stenen</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1. opdrachten uitvoeren <i>Wetenschap & techniek, techniek, 3.3.4.5 : Correct gebruiken van het technisch systeem al dan niet a.d.h.v. een stappenplan, handleiding, werktekening ...</i></p>	<p>1. toevoegen opdrachtenmap</p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>1. foto's (brug, kasteel, huis met verschillende verdiepingen...)</p>

<p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters bouwen met de materialen een opdracht die ze zien in de opdrachten map. (vb. bouw een brug, bouw een huis met 3 verdiepingen, bouw een kasteel ...)</p> <p>2. Spiegelen <i>Wisk, ruimte, 4.1.1 :ruimtelijke relaties leggen in de werkelijke ruimte.)</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): Een kleuter bouwt iets en een andere kleuter moet het nabouwen. Er wordt een lijn op de mat gemaakt. Zo kunnen ze spiegelen.</p>	<p>2. toevoegen van een lijn</p>	<p>2. tak of plakband</p>
---	----------------------------------	---------------------------

Hoekenreflectie
De bouwhoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Er was enorm veel interesse voor deze hoek. Er zitten meer jongens dan meisjes in de klas. De grootste interesse in deze klas is bouwen. Daarom is de bouwhoek verplaatst naar buiten.

Bij het keuzemoment was dit de eerste hoek die werd gekozen en volzet was. We hebben zelf afspraken moeten maken zodat iedereen aan de beurt kwam tijdens die week.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters deden de opdrachten en het vrij experimenteren met veel plezier. Ook het samenwerken verliep zeer goed in deze hoek hoewel dit een klas is waar de kleuters moeilijkheden hadden om samen te werken. Er waren twee soorten bouwhoeken zodat er voldoende uitdaging was voor de kleuters. Eén hoek was voorzien van grote bouwmaterialen en op de ontdektafel werkten ze met de kleinere materialen.

Aandacht voor de boekenhoek		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: De kleuters kijken in de lees - en informatieve boeken <i>Ned, lezen, 1.2.2.52 : Zelfstandig prentenboeken lezen</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): Ned, lezen, 1.2.2.52 : De kleuters lezen in de boekenhoek prentenboeken of informatieve boeken die bij het thema horen.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>- Boeken over wonen - zaklampen - vergrootglazen - tent</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1. verhaal met stenen <i>Ned, spreken, 1.1.3.36 : Met eigen woorden een gelezen, beluisterd of bekeken verhaal navertellen met steun van illustraties.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): Ned, spreken, 1.1.3.36 : De kleuters vertellen zelf een verhaal a.d.h.v. de stenen, op de stenen staan onderwerpen die moeten voorkomen in hun zelf gemaakt verhaal. Ze kunnen a.d.h.v. de boekjes die ze hebben ingekeken een verhaal verzinnen.</p>	<p><i>Materiaal toevoegen : Vertelstenen</i></p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>Stenen met prent op : - vuur - auto - lamp - fles - beer</p>

Hoekenreflectie

De boekenhoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Tijdens de eerste week had ik een boekenhoek voorzien in de klas. Maar toen de hoek naar buiten was verplaatst, was er opmerkelijk veel interesse in deze hoek. De kleuters keken in de boekjes maar ik zag ook dat sommige kleuters gewoon tot rust konden komen in deze hoek. Door te werken met de zaklampen en vergrootglazen werd de interesse nog verhoogd.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De hoek was buiten en een beetje verduisterd zodat de kleuters met hun zaklamp konden schijnen in de boekjes. Omdat de buitenruimte niet heel erg groot was, waren de andere hoeken heel kort bij de boekenhoek waardoor ze soms sneller werden afgeleid. Maar sommige kleuters vonden het juist weer leuk omdat ze zo konden kijken naar wat de andere kleuters allemaal deden terwijl ze ontspannen in de tent zaten.

(BasisschoolGOIcarus)

Aandacht voor vrije creahoek		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: Experimenten met zaden, stenen en takjes <i>MV beeld, 1.2.2.5 : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): genieten van het experimenteren</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters leggen de zaden in hun bak en maken er een eigen kunstwerk van. Ze proberen de mogelijkheden uit met de zaden en stenen.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>1. zaden, stenen, takjes, 4 bakken, ontdektafel</p>
<p>1. De kleuters maken een portret hun mama met natuurlijke materialen. <i>MV beeld, 1.2.12: De kleuters kunnen vertrouwen op hun expressiemogelijkheden en durven hun eigen expressiestijl tonen. (O.D. 6.3)</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters maken met de zaden, stenen, takjes en kurkonderzettert een portret van hun mama.</p>	<p>Toevoegen materialen.</p>	<p>1. kurkonderzettert</p>

Hoekenreflectie
De vrije creahoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Het was de eerste keer dat de kleuters de mogelijkheid hadden om naar buiten te gaan tijdens het hoekenmoment. Het viel dan ook meteen op dat de kleuters onmiddellijk voor deze hoek kozen. Deze hoek is ook telkens volzet geweest. Zelfs bij kouder weer gingen de kleuters naar buiten met hun jas aan.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De hoek was zichtbaar vanuit de klas maar omwille van het koude weer moest de deur dicht. Hiervan profiteerden sommige kleuters. Ze riepen heel hard en liepen naar de andere klassen. Er waren nog geen goede afspraken gemaakt met de kleuters. Daarom is het heel belangrijk om van tevoren goede afspraken te maken want daarna hielden ze zich ook aan de afspraken. Als het begon te regenen moesten we opruimen. Ik vond het geweldig om te zien hoe goed ze dan samenwerkten en hoe snel de zaadjes terug binnen stonden.

(BasisschoolGOIcarus)

7 Beeldactiviteit: een bordje lekkers

Activiteitenfiche

Thema: restaurant

Naam activiteit: MV beeld - land art - een bordje lekkers

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 29 januari 2016

Leerplandoel(en)**- Mv Beeld, 1.2 (O.D):**

De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door exploreren en experimenteren.

- Mv Beeld, 1.5 (O.D):

De kleuters kunnen impressies uiten in een persoonlijke, authentieke creatie en plezier scheppen in het zoeken en vinden.

- Wetenschap en techniek, SA, 5.1.5 :

Dat houdt in dat ze kunnen ervaren dat groepen vaak ontstaan doordat een aantal mensen eenzelfde groepsdoel nastreven en willen samenwerken om dat doel te bereiken.

Concrete lesdoelen**- Mv Beeld, 1.2 (O.D):**

De kleuters verzamelen materialen uit de natuur die ze kunnen gebruiken op hun bord. De kleuters ontdekken welke vormen ze kunnen maken met de natuurklei.

- Mv Beeld, 1.5 (O.D):

De kleuters maken samen met hun vriendje een creatie waarbij ze alle twee aan kunnen meewerken.

- Wetenschap en techniek, SA, 5.1.5 :

De kleuters maken samen met hun speelvriendje één bordje, ze moeten samen overleggen wat ze allemaal willen op hun bord en hoe ze dit willen uitwerken.

Beginsituatie

De kleuters hebben nog nooit in de vorm van land art gewerkt. Achter de school ligt een speelbos daar kunnen we natuurlijke materialen gaan zoeken.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Sommige kleuters vinden het moeilijk om samen te werken. Nu moeten ze samen een beeldend werk maken.

Lesverloop**Lesfase 1: de sfeerschepping en introductie**

De kleuters hebben enkele dagen geleden een restaurant voor de dieren gemaakt in het bos voor de dieren. Maar meneer de Uil merkt op dat er in ons restaurant nep-eten is. Hoe kunnen wij zorgen voor materialen voor de dieren? We kunnen onze eigen materialen niet gebruiken.

De leerkracht heeft boomschijven meegebracht en kunnen we misschien gebruiken. De kleuters moeten vertellen wat ze zien en waarvan het van afkomstig is. Meneer de Uil heeft een weetje: Waarom zie je ringen op de boomschijf -> leeftijd van de boom
Samen gaan we nadenken hoe we de dieren ook nep-eten kunnen aanbieden in het bos.

Lesfase 2: aanbieden van het materiaal, demonstratie techniek

We gaan materialen verzamelen uit het bos die we kunnen gebruiken om nep-eten te maken voor de dieren.

De klasleerkracht heeft ook nog natuurklei voorzien. Dit is speciale klei want deze klei wordt genomen in de natuur, wordt gezuiverd en dan kan je die kopen in de winkel.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Maar opgelet : Als wij deze klei gaan gebruiken dan gaan onze handen een beetje vuil worden, maar dat is niet erg. Als wij onze handen wassen, zijn ze weer zuiver. Maar wij mogen onze handen NIET wassen aan de wasbak. Dit doen we in de groene kom met water omdat deze klei niet in de leiding mag terechtkomen van de wasbak want de klei gaat er voor zorgen dat de leiding verstopt geraakt.

Lesfase 3: werkfase en verdelen in groepjes

De kleuters moeten per 2 een bord maken, zo mogen zelf een vriendje kiezen.

1. De kleuters gaan per 2 aan de tafel zitten (er mogen 3 groepjes aan de tafel gaan zitten)
2. Ze doen een schortje aan.
3. De kleuters boetseren en versieren hun bord met de natuurlijke materialen.
4. We laten de klei drogen.
5. Handen wassen.

De andere kleuters gaan spelen in de andere hoeken.

Lesfase 4: de evaluatie + presenteren van de werkjes

Als iedereen klaar is met de opdracht dan gaan we het 'bord met lekkers' terugzetten in de natuur. Deze zetten we in onze restaurants die we hebben gemaakt in het bos. Na enkele dagen gaan we kijken wat er is gebeurd met het 'eten op ons bord'.

Reflectiefiche

Activiteit : MV beeld - land art - een bord met lekkers

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters waren heel enthousiast toen ze de opdracht hoorden. De opdrachten verliepen vlot en rustig. De activiteit had verschillende onderdelen. Eerst moesten ze samen op zoek naar materialen in het bos. Hier waren al veel verwonderingen en kwamen er vragen zoals "Hoe heten deze vruchten?". Daarna gingen ze per twee aan de slag. Hier zijn hele mooie kunstwerken uitgekomen. Tot slot zijn we samen het 'bord met lekkers' buiten in het bos gaan zetten. De kleuters vonden het geweldig deze in hun eigen restaurant te plaatsen. Ze waren er heel erg trots op.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Bij deze opdracht moesten ze ook actief te werk gaan en werd er naar buiten getrokken. De zoektocht naar natuurlijke materialen was voor de kleuters al een heel leerrijke ervaring. Veel kleuters kwamen met de vraag: "Welke vruchten dit zijn?". In de klas zijn we samen op zoek gegaan naar de juiste benaming. Het beeldend werk liep bij sommigen heel vlot terwijl anderen het moeilijk hadden om er vorm aan te geven. Maar ze keken bij elkaar en kregen dan weer goede ideeën. Ze waren heel erg trots toen ze hun bord met lekkers naar hun restaurant mochten brengen. Na een tijdje zijn we terug gaan kijken en voor hun leek het of de dieren ermee hadden gespeeld omdat sommige dingen weg waren of waren veranderd. Zowel de kleuters als ikzelf vonden het een geweldige activiteit.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

(VrijebasischoolDeBeverbucht)

8 Beeldactiviteit: Moederdagcadeau

Activiteitenfiche

Thema: mijn super mama

Naam activiteit: MV beeld - Moederdagcadeau

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 25 april 2016

Leerplandoel(en)

- **MV beeld, 1.2.2.5 (O.D.1.2)** : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren :genieten van het experimenteren.
- **Wetenschap & techniek, natuur, 3.2.6.26** : In hun omgeving veel voorkomende grondstoffen en materialen benoemen en beschrijven (bijv. nat en droog zand / droge klei is vast, wol is zacht, een kei is hard...).
- **Wetenschap & techniek, techniek, 3.3.3.16** : Een eenvoudig technisch systeem al dan niet aan de hand van een stappenplan realiseren.
- **Wetenschap & techniek, 1.2.15.2** : De kleuters kunnen samenwerken: elkaar helpen bij (technische) problemen.

Concrete lesdoelen

- **MV beeld, 1.2.2.5 (O.D.1.2)** : De kleuters verven met takken, stempelen met stenen of bladeren,.. zodat het stoffen hart mooi versierd wordt. Ze experimenteren welke afdrukken ze allemaal kunnen maken met deze natuurlijke materialen.
- **Wetenschap & techniek, natuur, 3.2.6.26** :De kleuters benoemen de natuurlijke materialen en vertellen vanwaar deze grondstoffen komen. vb. wol van het schaap -> zacht , katoen van de katoenplant.
- **Wetenschap & techniek, techniek, 3.3.3.16** : De kleuters binden en knopen de takken aan elkaar zodat het een kader wordt van takken.
- **Wetenschap & techniek, 1.2.15.2** : De kleuters helpen elkaar bij het vasthouden van de takken of het knopen van het touw.

Beginsituatie

De kleuters hebben deze activiteit nog niet gedaan. Sommige kleuters kunnen nog geen knopen leggen.

Gevolgen voor betreffende activiteit

De kleuters die nog geen knopen kunnen leggen proberen stap voor stap uit te leggen hoe ze dit moeten doen.

Lesverloop**Lesfase 1 : Sfeerschepping en introductie**

De klaspop vindt dat we al die mama's toch eens moeten belonen voor hun harde werk. Hij vindt dat wij iets moeten maken voor onze mama. Want Moederdag komt er aan en dat is de ideale kans om iets te maken voor onze mama. Hij heeft de hulp ingeroepen van meneer de Uil. Dat is een hele slimme uil die ons kan helpen.

De klaspop vraagt aan meneer de Uil wat we kunnen maken voor moederdag.

Meneer de Uil heeft een goed idee. Hij vindt dat we iets moeten maken met materialen uit de natuur. De klaspop weet niet goed wat hij bedoelt. Meneer de Uil laat hem iets zien. Kijk, dit zijn hartjes die gemaakt zijn uit natuurlijke materialen.

Lesfase 2 : Aanbieden van het materiaal , demonstratie techniek

De klaspop moet lachen want stof kan je toch niet buiten op de grond vinden of aan de bomen zien hangen. Maar meneer de Uil zegt dat ze stoffen kunnen maken van een plant (of dieren). Maar dit stof (katoen) is gemaakt van een katoenplant (hij heeft een katoenplant bij

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

om het te laten zien). Hij vertelt kort hoe men hiervan katoenenstof maakt. Hij heeft ook nog stokken en touw meegebracht. Daar kunnen we iets moois van maken. We gaan stap voor stap te werk.

→ De kleuters gaan buiten gaan zoeken op zoek naar materialen om te verven want meneer de Uil wil niet dat ze penselen gebruiken.

Lesfase 3 : Werkfase

1. Takken knopen

- 3 takken nemen
- 4 touwen
- knopen en touw er rond doen.
- 1 tak meten op dezelfde maat als de andere en doorknippen (begeleiding)

2. Versieren van het hart : (buiten op een tafel bij droog weer)

- schort aandoen
- het hart verven met de verschillende kleuren d.m.v. de takken
- handen wassen
- hart laten drogen

3. Vullen van het hart met kruiden en vulsel (geurzakje) :

- een trechter nemen
- kruiden in de trechter schudden
- het gat dicht plakken met lijmpistool (juf)

4. Afwerken

- hartje ophangen in het takkenkader
- inpakken

Er kan op hetzelfde moment aan verschillende dingen worden gewerkt.

Opdracht 1 : Begeleid door de juf

Opdracht 2 : Zelfstandig

Opdracht 3 : Zelfstandig

Opdracht 4 : Begeleid door de juf

Lesfase 4 : evaluatie :

De klaspop wist niet dat er zoveel dingen uit de natuur werden gebruikt om materialen te maken. Wat is die meneer de Uil toch slim!

Alle werkje worden ingepakt voor Moederdag in een zak.

Reflectiefiche**Activiteit : MV beeld - Moederdagcadeau****❖ Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit verliep rustig. De kleuters vonden het interessant om met een tak te verven en werkten rustig aan deze activiteit. Door het regenweer hebben we deze activiteit niet buiten kunnen doen. Maar zo kan je ook binnen aan de slag met de natuurlijke materialen. De kleuters waren trots dat ze een tak mochten meten en doorknippen. Ook het knopen van de takken verliep goed. Voor sommige kleuters was het een echte succeservaring omdat ze hebben leren knopen. Het vullen van de hartjes was voor de kleuters een rustgevend moment.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

De sterke punten waren dat ze met natuurlijke materialen konden werken waren en iedereen vond het zeer leuk. Ze moesten met dezelfde materialen een beeldactiviteit maken maar toch zijn de eindresultaten verschillend. Ook vonden de kleuters het leuk om hetzelfde kruid te gebruiken zoals in onze kruidentuin. Een werkpunt was dat het touw knopen wel veel tijd in beslag nam, hiervoor moet voldoende tijd voorzien worden. Voor sommige kleuters lukte het knopen helemaal niet. Daarom heb ik voor hun extra touw voorzien zodat ze meer met hun touw moesten sjorren en hadden deze kleuters toch ook een succeservaring.

(BasisschoolGOIcarus)

9 Wiskundeactiviteit: meten met natuurlijke materialen

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema: wonen

Naam activiteit: wiskunde - meten - de gangen van Mol

Gepland op: 10 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Wisk, meten, 1.1** : De kleuters ervaren dat dingen eigenschappen hebben en kunnen dat verwoorden.
- **Wisk, meten, 1.2** : De kleuters ervaren dat er verschillende grootheden bestaan die we kunnen meten, nl. lengte, inhoud, gewicht, oppervlakte en tijd.
- **Wisk, meten, 2.2** : De kleuters kunnen handelend en verwoordend twee dingen op hun kwalitatieve eigenschap vergelijken. (O.D. 2.1.) (bv lengte: Lotte is kleiner dan Jan)

Concrete lesdoelen

- **Wisk, meten, 1.1** : De kleuters verwoorden wat de verschillen zijn tussen de gangen van Mol. Er zijn lange en korte gangen die Mol heeft gegraven.
- **Wisk, meten, 1.2** : De kleuters meten met natuurlijke materialen de verschillende gangen. Zo kunnen ze zien dat de gangen niet even lang zijn.
- **Wisk, meten, 2.2** : De kleuters verwoorden dat de gangen niet even lang zijn maar dat ze korter of langer zijn.

Beginsituatie

De kleuters hebben al activiteiten rond meten gehad maar nog niet met natuurlijke materialen. Sommige kleuters verwoorden enkel met klein en groot. De les wordt in kleine groepjes begeleid.

Lesverloop

Sfeerschepping

De mol heeft allemaal gangen gegraven in de grond. We gaan eens meten hoe lang deze gangen zijn. Daarom zijn er deze buizen, ze lijken op de echte gangen die een mol maakt.

Inleiding

Eerst met de kleuters verwoorden welke meetelementen er zijn.

Maar meneer de Uil heeft iets anders meegebracht dan een meetlat. Enkele dingen die hij buiten had gevonden, stenen en takjes.

Kern

Er komen 4 kleuters aan de tafel ze worden opgesplitst in twee groepjes. Groepje 1 gaat meten met de stenen, ze leggen de stenen naast de buizen. Als alle stenen liggen, gaan ze tellen hoeveel stenen ze hebben gebruikt bij die buis. Ze plakken het juiste cijfer/getalbeeld op de buis, dit doen ze met beide buizen zodat ze kunnen vergelijken. Groepje 2 doet hetzelfde maar gebruikt hiervoor takjes.

Als er extra tijd is of voor de sterkere kleuters uit te dagen.

De mol heeft een gang van 10 meter gegraven. We gaan samen kijken hoe we dat kunnen meten. Dit gebeurt met touw en een rolmeter. De kleuters moeten het touw op 1 meter afknippen en dan opzoek gaan naar takken in de buitenomgeving die even lang zijn. Deze takken leggen ze in onze tuin tot er 10 takken achter elkaar liggen.

Reflectiefiche

Activiteit : wiskunde - meten - de gangen van mol

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit is goed verlopen. De kleuters hadden interesse in de nieuwe manier van meten. De kleuters kwamen zelf aan de tafel vragen of ze de opdracht ook mochten doen. Ze moesten per twee samenwerken, dit verliep heel vlot en rustig.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Sterke punten waren dat de kleuters wel beseften dat je niet altijd moet meten met een meetlat of een rolmeter maar dat je ook met materialen van buiten kan meten. De kleuters gingen ook de takjes en de stenen met elkaar vergelijken en zich afvragen wie er de meeste materialen nodig had. Na de opdracht gingen de kleuters spontaan experimenten met de stenen door de buis te laten rollen. Dit vonden ze geweldig. De buizen hebben we in de bak met aarde gelegd waar al stenen in lagen, zo konden ze hier verder experimenteren.

10 Wiskundeactiviteit: ruimtelijke begrippen aanleren met natuurlijke materialen

Activiteitenfiche

Thema: wonen

Naam activiteit: wiskunde - ruimte - onder de grond

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: donderdag 12 mei

Leerplandoel(en)

- **Wisk, ruimte, 1.1** : De kleuters beleven en hebben kennis van het eigen lichaam (via directe ervaring, waarneming of voorstelling).
- **Wisk, ruimte, 3.5.1** : handelend, in concrete situaties de begrippen "in, op, boven, onder, naast, voor, achter, eerste, laatste, tussen, schuin, op elkaar, ver weg, dichtbij, binnen, buiten, omhoog en omlaag" in hun juiste betekenis gebruiken in de werkelijke ruimte (O.D. 3.1. 1.)

Concrete lesdoelen

- **Wisk, ruimte, 1.1** : De kleuters zoeken een steen dat de mol voorstelt. De leerkracht geeft de kleuters opdrachten die ze moeten uitvoeren met de steen.
- **Wisk, ruimte, 3.5.1** : De kleuters leggen de steen op de plaats waar de leerkracht zegt. Ook moeten de kleuters verwoorden waar de steen ligt. (O.D. 3.1. 1.)

Beginsituatie

Deze les wordt buiten gegeven. Ze zijn het niet gewoon om buiten een activiteit te krijgen. Er zijn enkele kleuters die snel zijn afgeleid door de omgeving.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Omdat we buiten de activiteit gaan doen is er veel meer omgevingslawaai. Hierdoor kunnen de kleuters heel snel afgeleid worden.

Lesverloop**Sfeerschepping**

De leerkracht heeft een steen vast. Ze vertelt aan de kleuters dat ze een mol heeft gevonden en laat hun de steen zien. Maar dit is een hele speciale mol, deze mol die kan kunstjes.

Inleiding

Natuurlijk wil de mol niet alleen de kunstjes doen. Hij wil het graag met zijn andere mollenvriendjes doen. Daarom mogen de kleuters op zoek gaan naar één steen. Als de kleuters er één hebben gevonden gaan ze zitten op het muurtje zo kan de leerkracht zien wanneer iedereen klaar is.

Kern

De kleuters gaan verspreid staan op de speelplaats met hun 'mol' in de handen. De leerkracht gaat de mol nu opdrachten geven.

Op het eigen lichaam;

- de mol moet in je hand
- de mol moet op je schoen
- de mol moet onder je arm

Vanuit het eigen lichaam;

- de mol moet zich verstoppen onder één schoen
- de mol moet zich verstoppen achter je

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

- de mol moet naast je liggen (rechts/links)

Op een willekeurige plaats in de omgeving;

- de mol verstopt zich in de zandbak
- de mol legt zich voor de deur
- de mol gaat zitten op de muur van de zandbak

Slot

Samenwerkingsoefeningen

- De mol moet tussen twee kinderen staan
- De mol moet 2 andere vriendjes zoeken
- De mol moet 4 andere vriendjes zoeken
- de mollen moeten allemaal bij elkaar liggen.

Reflectiefiche

Activiteit : wiskunde - ruimte - onder de grond

❖ Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?

Het zoeken naar een steen verliep heel vlot. Het was wel moeilijk voor sommige kleuters om de opdracht te volgen. Sommigen hadden meer stenen bij dan was afgesproken.

De opdrachten verliepen rustig en vlot. De kleuters deden goed mee.

Zelfs de stillere kleuters genoten heel erg van de opdrachten, ze hadden er plezier in.

De kleuters hebben zelf nog ideeën aangegeven zoals: we gaan de mollen tellen en de kinderen tellen.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

De kleuters waren zeer actief en betrokken tijdens de les. Je kon aan de kleuters zien dat ze genoten van een buitenles. Ik heb zelfs mijn fluitje niet moeten gebruiken. De kleuters hielden zich aan de afspraken en waren rustig tijdens de opdrachten.

11 De letterhoek

Aandacht voor andere spelactiviteiten : letterhoek - mama schrijven		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: Letters leggen met natuurlijke materialen <i>Ned, schrijven, 1.2.3.19 : Basisschrijfpatronen met materialen overtrekken.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters leggen met natuurlijke materialen de letters van mama op de opdrachtkaarten.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>Takjes, stenen, gras, hout,...</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1. De kleuters overtrekken de letters van mama.</p> <p>→ Lesdoelstelling(en):</p> <p>2. De kleuters schrijven de letters van mama zelf <i>Ned, schrijven, 1.2.3.32 : Voor hen belangrijke woorden als globale eenheden schrijven.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): Ned, schrijven, 1.2.3.32 : De kleuters schrijven de letter van mama zelf a.d.h.v. een opdrachtenkaart.</p> <p>3. De kleuters schrijven 'mama' met een veer. <i>Ned, schrijven, 1.2.3.4 : Aangeven dat tekenen en tekens produceren de mogelijkheid biedt om persoonlijke boodschappen over te brengen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): Ned, schrijven, 1.2.3.4: De kleuters schrijven met de veer de letters van mama. Zo ontdekken ze hoe de kinderen van vroeger mama moesten schrijven.</p>	<p>Toevoegen : overtrekkaarten met de letters van mama op.</p> <p>Toevoegen : opdrachtkaart met de letters van mama, Materialen : omtrekmaterialen</p> <p>Toevoegen : materialen</p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>1. stiften, doekjes</p> <p>2. wit papier, potloden, stiften, kleurtjes, vormen.</p> <p>3. een veer, verf, papier</p>
<p>Differentiatie: <i>De kleuters die het schrijven te moeilijk vinden kunnen eerst de letter overleggen met de natuurlijke materialen.</i></p>		

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

*Ze kunnen op verschillende manieren in aanraking komen met de letters van "mama".
Ze kunnen : dingen erop leggen, stempelen, overschrijven, zelf schrijven, met een veer schrijven, omtrekken,...*

Hoekenreflectie

De letterhoek

❖ Was er interesse voor de hoek?

Het verbaasde mij dat er zelfs veel interesse was van de kleuters die normaal niet snel kozen voor deze hoek. Ze vonden het vooral interessant om met de natuurlijke materialen 'mama' te leggen.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

Door natuurlijke materialen aan te bieden kozen kleuters die normaal niet snel voor deze hoek kiezen om deze activiteit uit te voeren. Ik was aangenaam verrast. Ze hebben zelfs vrij lang in deze hoek gewerkt. Zo werd bevestigd dat werken met natuurlijke materialen werken voor de kleuters wel heel interessant is.

(BasisschoolGOIcarus)

12 Spelletjeshoek met natuurlijke materialen

Aandacht voor andere spelactiviteiten: spelletjeshoek		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: 1. Memorie met boomschijfjes <i>Wisk, meten, 2.3 : De kleuters kunnen dingen kwalitatief vergelijken en samenbrengen op basis van een of twee gemeenschappelijke kenmerken. (O.D. 2.2.)</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters zoeken twee dezelfde figuren op de houtblokken. Zo verzamelen ze telkens de twee duo's.</p> <p>2. stenen leggen op de lijnen <i>MV beeld, 1.2.2.5 : kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): genieten van het experimenteren.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters leggen de stenen op de gangen die de mol heeft gemaakt.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>Boomschijven met bloementekening op</p> <p>Blad met de gangen van mol, stenen</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1. Dezelfde zoeken voor het snelste <i>Wisk, meten, 2.3 : De kleuters kunnen dingen kwalitatief vergelijken en samenbrengen op basis van een of twee gemeenschappelijke kenmerken. (O.D. 2.2.)</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters zoeken twee dezelfde figuren op de houtblokken voor het snelst. De kleuter die twee dezelfde figuren ziet, drukt op het belletje en duidt dezelfde aan. Als deze goed zijn mag hij deze houden.</p> <p>2. Het juiste aantal leggen <i>Wisk, 1.1 : getallen ervaren hoeveelheden en kunnen passende hoeveelheidsbegrippen gebruiken.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters gooien met de dobbelsteen,</p>	<p>Toevoegen van materialen</p> <p>Toevoegen van dobbelstenen</p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>1. Belletje</p> <p>2. dobbelstenen</p>

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

dat aantal stenen mogen ze nemen. Wie als eerste zijn patroon vol heeft, is de winnaar.

Differentiatie:

Er zijn twee soorten van dobbelstenen. Een dobbelsteen waar een cijfer op staat en een dobbelsteen waar het getalbeeld op staat.

Hoekenreflectie

De spelletjeshoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Er was interesse in de hoek omdat de kleuters nog nooit met deze materialen een spel hadden gespeeld.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De interesse was verhoogd door met natuurlijke materialen te werken.

(BasisschoolGOIcarus)

13 Brainstormen

Brainstorm thema restaurant

1) Bediening

- * Oberes → overzicht; schat, plateau
- bestelling opnemen → bestellen
- menukaart geven aan de mensen → serveren
- tafels deklaren en afruimen → serveren, bestek, glazen, tafellaken, placemats
- eten en drinken brengen
- Rekening maken → kassa, geld, bankkaart, rekeningen, snoepje
- Gezellige / sfeervolle tafel → tafellaken, servetten, kaarsjes, bloemen,...

* Zaalverantwoordelijke

- telefonische reserveringen
- tafels reserveren
- mensen naar hun tafel brengen
- Rekening maken

* Sammler

- wijnkaart maken / samenstellen
- wijnen proeven → aanraderen aanblijven → aankopen chef

* Barmans/vrouw

- Drinken inschudden
- Drinkjes maken → cocktails

2) Keuken

- rookvuur → eten opwarmen, braden
- koelkast →
- Afwasbak / Afwasmachine → Afwasmiddel, water, spons, handboeken
- oven → oventuilen, pizza's, lunch, bakvormen
- Buffetten & ontbijt, diner, desserts
- Afrekbakken → sorteren
- * Chef de keuken → bekants, kookscherm → hele pak, haarnetje
- handen wassen!
- menukaart maken
- kookboek volgen → recepten
- eten koken → dresseren
- bodschappen/lijst maken
- supermarkt
- leverancier
- * Hulpkracht - keukelpersoneel
- Helpt de chef de
- * Afwasser
- Alles afwassen en op zijn plaats zetten.

3) Klanten

- Gezelligheid
- feesten
- bestellen wat ze lekker vinden
- honger
- betalen hun eten/dranken

4) Voedingsmiddelen

- Brood → gebak
- voorgerecht - hoofdgerecht - nagerecht
- Drinken & Alcolische en Non-Alcolische dranken
- Eten & voedingsdrank → gezond → gezond
- ↳ voedingsstoffen & spruiten, rode koel, zuurkoud
- ↳ winter fruit & Appel → peren

5) Lubanom eten we?

- voor de gezelligheid
- honger gevoel
- gezond te blijven
- vitamines
- voedingsstoffen
- energie

6) Ketenrestaurants

- * Mc Donalds
- * Burger King
- * Quick

7) Restaurant

- Bistro
- Pizzeria
- chinese restaurant
- Pasta zaak
- Koffiecafe
- Sterrenrestaurant
- Bakkerij
- Paardenkoelkenbakker
- ijs salon
- Salon restaurant
- Graal restaurant
- Wijn restaurant
- Kebab zaak
- Mexicaans restaurant

Brainstorm thema mijn supermama

Krauten
Munt, Rozemarijn, Salie, Bieslook, Marjolein, Tijm (Laverdel), Brandweel, Krautjes

Krauten van mama's
Deerzenhuiden & Leer, ↳ verben, roe...
- kruidenplakhoos Staf & kruiden ↳ kruidendraamb.
↳ Thee & Duurzam koken.
- De deksel op de ketel.

↳ kruidentruen.
- ↳ ruet alle kruiden mogen roest elkaar.
- ↳ verzorgen - ↳ water geven, ontkoud wrede
- ↳ zaaïen
- ↳ gebruiken en de kits

Mijn super mama

Mama's verouwenen
- nagellak
- hairen
- massage
- gezichtsmasker
- lippenstift
- make up
- sieraden
- parfum.
↳ met kruiden.

Zelf maken uit natuurlijke materialen.

Mama's en verschillende culturen

1. Afrikaanse : koken en een ketel op kampvuur, doen de was en de reider, aftwas en de kruiden, groententruen ~ kruidentruen -> kruiden, soegen
↳ om te koken
↳ geneesmiddelen
↳ geurzakjes - kruiden.

2. Eskimo's : koken op een kampvuur, sommig suiten het huis, dragen warme kledij, vossen

3. Indische : koken op een kampvuur, Jagen met pijl en boog, Parandragoden

4. Europese : roesten, stefzuigen, stefrogen (onze mama's) dwielen, roemen kappen, koken op elektrisch of gasfornies, wassen de kleren en een wasmachine, boodschappen en de winkel doen

5. Aziatische : koken en een wokpan, Eten met stekjes, Rijst plakken, Eten met stekjes

De ontwikkeling
Mama -> Baby & ezel + zwaard -> baby -> kind -> volwassen.
en de buik.
Dieren : ei -> rups -> pop -> vlinder.
relatiekracht -> kruidenkrachtjes -> kraker
ei -> kruiden -> kerp

Brainstorm thema wonenWoningen van de dieren

- vogels -> nest
- konijnen -> konijnenhol
- kip -> kippenhok
- bever -> beverburcht
- specht -> holle boom
- vos -> vossenhol
- spin -> spinnenweb
- slak -> slakkenhuis
- bij -> bijenkorf

Grondstoffen

- hout
- steen
- metaal
- stof
- ijzer
- zand
- dierenhuiden
- plastic
- olie
- steenkool
- glas
- klei
- ...

Natuurlijke grondstoffen

- hout
- zand
- klei
- leem
- stro
- dierenhuiden

Kenmerken van een huis

- een voordeur
- eventueel een tuin
- ramen
- brievenbus
- huisnummer
- een dak
- gebouwd uit (stenen, hout...)
- inrit
- achterdeur
- soms zonnepanelen → opwekken van stroom door de zon
- rolluiken → bescherming van de zon en regen. Zorgt dat de warmte binnen blijft.
- dakgoten → vangen het regenwater op -> kan naar een regenput leiden
- ...

Wie woont er allemaal in een huis

- mama & papa met kind(eren)
- grootouders
- mama & mama met kind(eren)
- papa & papa kind(eren)
- papa met kind(eren)
- mama met kind(eren)
- ouder(s), grootouder(s) met kind(eren)
- huisdieren (hond, konijn, poes...)

Soorten woningen

- caravan
- iglo
- landhuis
- kasteel
- rijhuis
- paalwoning
- strohutjes
- boerderij
- grot
- bungalow
- appartement
- villa
- woonboot
- tent
- tipi
- wigwam
- mobilhome
- ...

Onder de grond wonen/leven

- planten
- dieren
- bomen
- groenten
- fruit
- ...

14 Weekroosters

Thema: restaurant

Uren	Maandag 25-01	Dinsdag 26-01	Woensdag 27-01	Donderdag 28-01	Vrijdag 29-01
8u3 9u00	Onthaal & kalenders				
9u00 - 9u30	L: Nederlands O: thema gesprek A: het restaurant	L: Wetenschap en techniek O: voedingsmiddelen A: voedingsdriehoek	L: Nederlands O: letter aanleren A: letter 'R'	L: Nederlands O: taalspelletjes A: het restaurant	L: Wiskunde O: 1-1 relatie A: tafel dekken
9u30 - 9u50	L: Nederlands O: thema gesprek A: het restaurant	L: MV beeld O: experimenteren A: keukenmaterialen	Observatie in de hoeken	L: Wiskunde O: getallen A: boodschappen	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers
9u50 - 10.10 Eten & drinken					
Pauze					
10u2 5 - 11u1 5	L: MV beeld O: experimenteren A: keukenmaterialen	L: MV beeld O: experimenteren A: keukenmaterialen	L: Nederlands /beeld O: plakken en tekenen A: uitnodigingen	L: Wiskunde O: getallen A: boodschappen	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers
11.1 5 - 11u5 0	L: MV beeld O: experimenteren verf A: keukenmaterialen	L: MV beeld O: experimenteren verf A: keukenmaterialen	L: Wiskunde O: ruimtelijke begrippen A: de uitnodigingen	L: LO O: schrijfdans A: vuur	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers
11u50 - 12u05 Toiletmoment					

Pauze - Middag			Thema : Restaurant Klas : 3 ^{de} KK Mentor : Juf Sanne		
13u15 - 14u05	L: LO O: estafetten A: materialen van de kok	L: Wiskunde O: meten A: restaurant voor dieren		L: WO O: techniek A: proefjeskoffer Eten & Drinken	L: MV beweging O: avonturen tocht = buiten A: De vergeetachtige ober
Pauze					
14u20 - 14u30 Eten & drinken				L: LO O: werkposten A: de ober	L: MV beweging O: Avonturentocht = buiten A: De vergeetachtige ober
14u30 - 15u10	L: MV muziek O: lied aanleren A: Ik ben de kok	L: Wiskunde O: meten A: restaurant voor dieren			

Uren	Maandag 1-02-2016	Dinsdag 2-02-2016	Woensdag 3-02-2016
8u30 - 9u00	Onthaal & kalenders		
9u00 - 9u30	L: Wiskunde O: getallen A: betalen	L: Nederlands O: kom op verhaal maken A: cadeau voor nieuw restaurant	L: Wetenschap en techniek O: sorteren van afval A: afval van het restaurant
9u30 - 9u50	L: Wiskunde O: getallen A: betalen	L: Wetenschap en natuur O: koken A: eigen keuze van de kinderen	L: Wiskunde O: kwartet A: Afval sorteren
9u20 - 10.10 Eten & drinken			
Pauze			
10u25 - 11u15	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers	L: Wetenschap en techniek O: koken A: eigen keuze van de kinderen	L: Wiskunde O: kwartet A: Afval sorteren
11.15 - 12.05	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers	L: Wetenschap en techniek O: koken A: eigen keuze van de kinderen	CARNAVAL VIEREN OP SCHOOL
9u20 - 10.10 Eten & drinken			

Pauze			
10u25 - 11u15	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers	L: Wetenschap en techniek O: koken A: eigen keuze van de kinderen	L: Wiskunde O: kwartet A: Afval sorteren
11.15 - 12.05	L: MV Beeld O: landart A: een bordje lekkers	L: Wetenschap en techniek O: koken A: eigen keuze van de kinderen	CARNAVAL VIEREN OP SCHOOL
Pauze - Middag			
13u15 - 14u05	L: LO O: omloop A: in het restaurant	OPENING RESTAURANT	
Pauze			
14u20 - 15u10	L: Nederlands O: voorlezen verhaal A: De ober die niks kan		

Thema: mijn super mama

Uren	Maandag 25-04	Dinsdag 26-04	Woensdag 26-04	Donderdag 27-04	Vrijdag 28-04
8u45 - 9u10	Onthaal & kalenders	Onthaal & kalenders	L: LO O: estafetten A: de	Onthaal & kalenders	Onthaal & kalenders
9u10 - 9u35	L: Nederlands O: thema gesprek A: verschillende mama's	L: Wiskunde O: seriëren A: de was	wasmachine (een buiten les)	L: Wetenschap & techniek O: waarneming A: kruiden	L: Wiskunde O: 1-1 relatie A: mama poetst
9u35 10u	L: LO O: werkposten A: verschillende mama's	LO - schrijfdans → Juf Julie	Onthaal & kalenders	KRUIDENTUIN MAKEN	L: Wetenschap & techniek O: natuur A: kruiden Ontdekhoeck
10u00 - 10u25	Zelfredzaamheid				
Pauze					
10u40 - 11u00	Zelfredzaamheid		L: Nederlands O: letter	KRUIDENTUIN MAKEN	L: MV beweging O:

5			aanleren A : letter M		Bewegingsverhaal A: Mama haar doeken
↓ Gedifferentieerd werken in de verschillende hoeken ↓					
11u05 - 11u30	L: Mens & maatschappij O: zoeken/knippen/sorteren A: was/koken/sc hoonmaak	L: Nederlands O: letterspel A: de wasmachine	L: Nederlands O: opvoedend spel A: letter M	KRUIDENTUIN MAKEN	L: Wiskunde O: links en rechts A: tekendictee
11u30 - 11u55	L: Mens & maatschappij O: zoeken/knippen/sorteren A: was/koken/sc hoonmaak	L: Nederlands O: letters A: de wasmachine	Observatie hoeken		L: Wiskunde O: links en rechts A: tekendictee
Zelfredzaamheid					
Pauze - Middag					
13u20 - 13u45	L: MV beeld O: takken binden A: Moederdag cadeau	L: MV Beeld O: takken binden A: Moederdag cadeau		L: MV beeld/ Nederlands O: Verven met takken A: Moederdag cadeau	L: MV beeld O: vullen met wol A: Moederdag cadeau
13u45 - 14u10	L: MV beeld O: takken binden A: Moederdag cadeau	L: MV beeld O: takken binden A: Moederdag cadeau		L: MV beeld / Nederlands O: verven met takken A: Moederdag cadeau	L: MV beeld O: vullen met wol A: Moederdag cadeau
Zelfredzaamheid 14u10 14u35			Zelfredzaamheid		
14u35 - 15u05	L: Wetenschap & techniek O: dieren A: ontwikkeling van dieren	L: Nederlands O: gedicht aanleren A: Mijn super mama		L: MV muziek O:keukeninstrumenten A: mama in de keuken	L: Wetenschap & techniek O: techniek A: afvalwater zuiveren

Uren	Maandag 2-05	Dinsdag 3-05	Woensdag 4-05
	Onthaal & kalenders	Onthaal & kalenders	L: LO O: springen A: mama moet fit zijn
9u10 - 9u35	L: Nederlands O: kamichiba A: De mooiste moeder	L: Nederlands O: taalspelletjes A: bloemenbad	
9u35 - 10u00	L: LO O: loopvormen A: mama moet fit zijn (een buiten les)	L : LO O : schrijfdans A : mijn mama	Onthaal & kalenders
10u00- 10u25			Zelfredzaamheid
Pauze			
10u40 - 11u05	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	L: Wetenschap en techniek O: koken A: kruidenthee en kruidenplattekaas
11u05 - 11u30	L: Wiskunde O: getallen A: Handtassenspel	L: Wiskunde O: meten vol-halfvolleeg A: parfumflesjes	VERWENDAG - haren doen - nagels lakken - make up (schminken) - verkleden - hand verzorging
11u30 - 11u55	L: Wiskunde O: getallen A: Handtassenspel	L: Wiskunde O: meten vol-halfvolleeg A: parfumflesjes	
11u55 - 12u20	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid
Pauze - Middag			
13u20 - 13u45	L: MV beeld O: creatief 'mama' A: Moederdag cadeau	L: MV Beeld O: afwerken A: Moederdag cadeau	
13u45 - 14u10	L: MV beeld O: creatief 'mama' A: Moederdag cadeau	L: MV beeld O: afwerken A: Moederdag cadeau	
14u10 - 14u35	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	
14u35 - 15u05	L : Wiskunde O : ruimte A : mama op de foto	L: MV drama O: vertelpantomine A: De mooiste moeder	

Thema: wonen

Uren	Maandag 9-05	Dinsdag 10-05	Woensdag 11-05	Donderdag 12-05	Vrijdag 13-05
8u45 - 9u10	Onthaal en kalenders	Onthaal & kalenders	L: LO O: omloop	Onthaal & kalenders	Onthaal & kalenders
9u10 - 9u35	L: Nederlands O: verteltafel A: een hol voor mol	L: Nederlands O:gesprekken A: je huis	A: Mol op zoek naar een huis	L: Wetenschap & techniek O: dieren A: onder de grond	L: Wiskunde O: getallen A: wie woont er in jou huis?

9u35 - 10u00	L: LO O: tikspelletjes A: de mol	L : LO O : schrijfdans A : een huis	Onthaal & kalenders	L: Wetenschap en techniek O: techniekhoeke A: hechtingsmaterialen	L: Nederlands O: Rijmen A: rijmmemorie
10u00 - 10u25			Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid
Pauze					
10u40 - 11u05	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	L : Wetenschap & techniek O : grondstoffen uit de natuur A : natuurlijke materialen	L: Wiskunde O: ruimte A : onder de grond	L: Wetenschap & techniek O: dieren A: woningen
↓ Gedifferentieerd werken in de verschillende hoeken ↓					
11u05 - 11u30	L: Nederlands O: thema gesprek A: soorten woningen	L: Wiskunde O: meten A: de gangen van mol	L: Wetenschap & techniek O: grondstoffen A: natuurlijke materialen	<u>Kriebelbeestjes zoektocht</u>	<u>Insectenhote l maken</u>
11u30 - 11u55					
11u55 - 12u20	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid
Pauze - Middag					
13u20 - 14u10	L: MV beeld O: creatie met natuurmat. A: mol zijn huis	L: MV beeld O: creatie met natuurmat. A: mol zijn huis		L: MV beeld O: creatie met natuurmat. A: mol zijn huis	L: MV beeld O: creatie met natuurmat. A: mol zijn huis
14u10 - 14u35	Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid		Zelfredzaamheid	Zelfredzaamheid
14u35 - 15u05	L: MV muziek O: lied aanleren A: de mol	L: Wetenschap & techniek O: voelspel A: de blinde mol		L: MV muziek O: geluiden beluisteren A: mol is bang (gevoelens)	L: Nederlands O:afsluitgesprek A: einde van het verhaal

15 Onderzoekhoek

Aandacht voor de natuurhoek		
Spelideeën en concrete doelen met verwijzing naar leerplan	Spelimpulsen:	Materialen
<p>Startspelidee: <u>Experimenteren en ontdekken</u> <i>MV beeld, 1.2.2.5 : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): genieten van het experimenteren</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters experimenteren met de verschillende materialen en ontdekken welke materialen er allemaal in de hoek te zien zijn.</p> <p><u>Informatie via media</u> <i>MV media, 5.1 O.D : alert omgaan met voor hen bestemde audiovisuele boodschappen.</i></p> <p>→ Leerplandoelstelling(en): De kleuters kijken en luisteren naar het informatieve beeldmateriaal.</p>	<p>Geen extra impulsen aanbieden, de kleuters exploreren vrij.</p>	<p>onderzoeksmaterialen,</p> <p>Informatieboeken, laptop/tablet.</p>
<p>1. Verschillende soorten stoffen <i>MV beeld, 1.2.2.1 : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): ontdekken de eigenschappen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en) De kleuters voelen aan de verschillende stoffen en ontdekken dat deze allemaal een andere structuur hebben.</p> <p>2. De kruiden ontdekken <i>Wetenschap & techniek, 3.2.1.3. : Verschillen onderscheiden in geluid, geur, kleur, smaak en voelen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en) De kleuters voelen en vergelijken de verschillende vormen van de kruiden.</p> <p>3. Verschillende soorten gronden <i>MV beeld, 1.2.2.1 : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): ontdekken de eigenschappen</i></p>		<p>1. Map met verschillende soorten stoffen. (wol, leer, katoen,..), onderzoeksmaterialen</p> <p>2. onderzoeksmaterialen</p> <p>3. Verschillende gronden, onderzoeksmaterialen.</p>

<p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters voelen aan de verschillende structuren van de gronden</p> <p>4. Verschillende soorten stenen MV beeld, 1.2.2.1: kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): ontdekken de eigenschappen.</p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters ontdekken de verschillen tussen de stenen.</p>		<p>4. stenen, onderzoeksmaterialen</p>
<p>Uitbreiding of verdieping van het startspelidee:</p> <p>1a. Dezelfde stoffen zoeken <i>Wisk, meten, 1.1 : ervaren dat dingen eigenschappen hebben en kunnen dat verwoorden.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters kijken naar de stofstaaltjes en zoeken welke staaltjes bij de stoffen horen. Ze zoeken naar dezelfde eigenschappen.</p> <p>1b. knippen in de verschillende stoffen <i>MV beeld, 1.2.2.1 : De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door experimenteren (O.D. 1.2.): ontdekken de eigenschappen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): - De kleuters knippen in de stoffen en ontdekken de moeilijkheden die er zijn met stof.</p> <p>2. Dezelfde kruiden zoeken. <i>Wetenschap & techniek, 3.2.1.3. : Verschillen onderscheiden in geluid, geur, kleur, smaak en voelen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters zoeken naar dezelfde kruiden. Dit kunnen ze doen op basis van geuren, vormen, voelen.</p> <p>3. zoektocht naar de soorten gronden <i>Wisk, meten, 1.1 : ervaren dat dingen eigenschappen hebben en kunnen dat verwoorden.</i></p>	<p>Opdracht: dezelfde stoffen zoeken.</p> <p>Opdracht : knippen</p> <p>Opdracht : memorie</p> <p>Zoektocht</p>	<p>Aanvullende materialen:</p> <p>1a. Sorteerbakjes</p> <p>1b. verschillende soorten scharen (kartelscharen, gewone scharen, stofschaar,...)</p> <p>2. potjes, twee keer dezelfde kruiden, blinddoek.</p> <p>3. Potjes, onderzoeksmaterialen.</p>

<p>→ Leerplandoelstelling(en): De kleuters zoeken in onze tuin of we dezelfde gronden vinden dan de grondstalen.</p> <p>4a. stenen sorteren (klein/groot, kleuren) Wisk, meten, 2.2 :handelend en verwoordend twee dingen op hun kwalitatieve eigenschap vergelijken. (O.D. 2.1.)</p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters sorteren de kleine en de groten stenen. Ze meten met de onderzoeksmaterialen welke stenen klein of groot zijn. Ze leggen de stenen van groot naar klein.</p> <p>4b. stenen wegen Wisk, meten, 2.6 <i>De kleuters kunnen beschrijven waarin dingen gelijk zijn of verschillen.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en) De kleuters noteren welke stenen zwaar, licht of even zwaar zijn.</p> <p>4c. stenen zoeken in de bak met aarde Wisk, getallen, 1.1 : <i>getallen ervaren hoeveelheden en kunnen passende hoeveelheidsbegrippen gebruiken.</i></p> <p>→ Lesdoelstelling(en): De kleuters zoeken het juiste aantal stenen dat op hun opdrachtkaartje staat.</p>	<p>Vergelijken van de stenen</p> <p>Wegen van de stenen met een weegschaal en noteren</p> <p>Zoektocht en opdrachtkaarten van hoeveelheden.</p>	<p>4a. potjes, onderzoeksmaterialen,</p> <p>4bWeegschaal, opdrachtkaart.</p> <p>4c. opdrachtkaarten, bak met aarde, potjes, schepjes,...</p>
---	---	--

Hoekenreflectie

De onderzoekhoek - natuurhoek

❖ **Was er interesse voor de hoek?**

Er was heel veel interesse voor deze hoek. De hoek was elke dag volzet. Toch merkte ik op dat er steeds dezelfde kleuters in deze hoek waren. Sommige kleuters konden zelfstandig onderzoeken andere hadden weer nood aan sturing.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters gebruikten de onderzoeksmaterialen en door deze hoek aan te bieden brachten kleuters dingen van buiten mee naar binnen om te onderzoeken zoals kriebelbeestjes, stenen. Werkpunten waren wel dat deze hoek soms heel erg rommelig was waardoor het opruimen zeer lang duurden. Er waren misschien te veel onderzoeksmaterialen aangeboden voor de kleuters.

(BasisschoolGOIcarus)

16 Afvalwater zuiveren

Activiteitenfiche

Thema: mijn super mama

Naam activiteit: afvalwater zuiveren

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 29 april 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.2** : Een explorerende en experimenterende aanpak tonen om meer te weten te komen over de natuur.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.6.20** : Enkele natuurlijke verschijnselen beschrijven: sneeuw smelt, water bevriest, een magneet trekt ijzer aan...

Concrete lesdoelen

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.2** : De kleuters maken een zuiveringsinstallatie met natuurlijke materialen om het vies water weer zuiver te maken.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.6.20** : De kleuters verwoorden waarom de natuurlijke materialen het water kan zuiveren.

Beginsituatie

De kleuters hebben deze activiteit nog nooit gezien of uitgevoerd. Door hun enthousiasme kunnen de kleuters vrij druk zijn en willen ze ook telkens komen kijken aan de tafel waardoor andere kleuters niets kunnen zien.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Doordat de kleuters te beweeglijk gaan zijn gaat het te druk worden in de klas en gaan ze helemaal niks meer kunnen zien. Ik moet de kleuters actief betrekken bij de activiteit zodat ze hier kunnen bewegen. De kleuters kunnen dingen aangeven of dingen toevoegen.

Lesverloop**Sfeerschepping**

De mama's moeten de vloer poetsen als die vuil is. Er is in de klas een stukje vloer vuil en de juf vraagt aan enkele kleuter om deze te poetsen. Ze krijgen een emmer met water en een doek. Na het poetsen stelt de leerkracht vast dat het water heel vies is geworden. Meneer de Uil heeft weer een weetje en wil dit delen met de kleuters.

Inleiding

Hij vertelt dat de dieren in het bos al een keertje zelf het water hebben gezuiverd. De leerkracht weet niet goed wat hij bedoelt. De kleuters mogen mogelijke antwoorden geven hoe die dieren het water hebben gezuiverd.

Meneer de Uil legt uit dat de grond uit verschillende lagen bestaat (steentjes, grind, zand...). Hij zegt dat die een soort van waterzuiveringsstation zijn. De mensen hebben ook grote waterzuiveringsstations gebouwd om buil water weer zuiver te maken. Maar de natuur kan dat ook zelf. De kleuters mogen het uittesten.

Kern

1. Een afgesneden fles ondersteboven in een glazen kom zetten, de dop eraf
2. de grote stenen erin doen
3. de kleine stenen (grind) erin doen
4. zand erin doen
5. goed aandrukken
6. water erin doen en wachten
7. het resultaat

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Slot

De kleuters zien dat er druppeltjes onderaan de fles komen. We kunnen vergelijken of het water zuiverder is geworden. Meneer de Uil vermeldt wel dat dit water zuiver is maar je mag er nog steeds niet van drinken.

Reflectiefiche

Activiteit : wetenschap en techniek- afvalwater zuiveren

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters waren heel erg nieuwsgierig of dit zou werken. Ze wilden allemaal graag mee helpen aan het proefje. Omdat ik deze proef gezamenlijk deed kon niet iedereen meehelpen. Dit vonden sommige kleuters wel jammer. Maar de kleuters hebben de stappen allemaal goed uitgevoerd en hebben alles zelfstandig gedaan.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Deze activiteit was iets nieuws voor hun. Ze waren nieuwsgierig en er was verwondering. Het zou wel interessanter zijn geweest als ik dit in kleine groepjes deed. Zo konden meer kleuters actief te werk gaan. Nog een mogelijkheid was om de activiteit toch gezamenlijk te begeleiden maar meer kleine groepjes voorzien zodat ze allemaal per groepje moesten werken. Zo leren ze ook weer samenwerken en was iedereen actief bezig.

Het is heel belangrijk dat de juiste grondsoorten worden gekozen en toch wel voldoende hoeveelheden in de fles worden gedaan. Het water was nog niet 100% helder bij de proef. Maar we hebben wel kunnen zien dat het al iets zuiverder was dan het poetswater. Dit proefje moet je als leerkracht enkele keren zelf uitproberen zodat je weet wat de juiste hoeveelheden zijn en of je de juiste materialen gebruikt om te zuiveren.

(BasisschoolGOIcarus)

17 Een waarneming van kruiden

Activiteitenfiche

Thema: mijn super mama

Naam activiteit: een waarneming - kruiden

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op : 28 april 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.3** : Verschillen onderscheiden in geluid, geur, kleur, smaak en voelen.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.2.5**: Planten met elkaar vergelijken op basis van minstens 1 zelfgekozen criterium.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.2.14** : Bij planten eenvoudige verzorgingshandelingen uitvoeren en verwoorden.

Concrete lesdoelen

- **Wetenschap en natuur, 3.2.1.3** : De kleuters voelen, proeven, ruiken en vergelijken de verschillende kruiden.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.2.5**: De kleuters verwoorden welke uiterlijke kenmerken de kruiden hebben en vertellen wat je met de kruiden kan doen.
- **Wetenschap en natuur, 3.2.2.14** : De kleuters verwoorden wat we moeten doen met deze kruiden en hoe we onze kruiden dan moeten verzorgen. (water geven)

Beginsituatie

Er zijn geen kleuters met voedingsallergieën. Alle kleuters mogen proeven van de kruiden. De kleuters zijn altijd heel enthousiast als ze nieuwe dingen zien. Hierdoor worden sommige kleuters zeer druk.

Gevolgen voor betreffende activiteit

De kleuters gaan roepen in de klas als ze iets willen vertellen. Daarom moeten er op voorhand de kringafspraken herhaald worden.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Er staat een kartonnen doos in het midden van de kring. Meneer de Uil heeft deze meegebracht. Hij wil niet verklappen wat er in de doos zit. De kleuters moeten eerst raden.

Globale waarneming

De kleuters vertellen vrij wat ze zien en wat ze ervan weten.

Geleide waarneming

De leerkracht gaat in op de antwoorden die zijn gegeven tijdens de globale waarneming. Ze verwoordt de namen van de kruiden, zo kunnen kleuters aangeven welke ze al eens hebben gehoord en eventueel kennen.

Zien : welke verschillen zijn er tussen de kruiden? (vormen, kleuren,...)

Voelen : voelen aan de verschillende texturen

Proeven : (bieslook, peterselie, munt, basilicum)

Ruiken : de verschillende geuren ruiken

De kleuters de vraag stellen waarom we deze kruiden gebruiken. Er zijn mama's die kruiden gebruiken bij het koken. Maar je kan ook iets maken met sommige kruiden (geurzakjes), er zijn ook mama's die kruiden gebruiken als geneesmiddel. Want kruiden kunnen je ook genezen. (Indiaanse mama gebruiken deze veel)

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

Slot

Maar er zijn niet enkel kruiden in potter, er liggen ook zakje in de doos. Hierop staan kruiden afgebeeld. De leerkracht vraagt aan de kleuters wat we met die zaadjes kunnen doen en met de kruiden. We kunnen de zaadjes zaaien en de kruiden planten. We gaan een eigen kruidentuin maken.

Reflectiefiche

Activiteit : een waarneming - kruiden

❖ **Hoe is de activiteit verlopen?**

De activiteit was vrij druk verlopen. De kleuters waren zo enthousiast omdat er nieuwe dingen werden aangeboden in de klas. Ze vonden het ook zeer interessant dat ze met hun zintuigen dingen konden ontdekken van de kruiden bv. dit kruid ruikt niet lekker, maar het is wel lekker om te eten. Deze activiteit was gepland na onthaal en kalender. De kleuters hadden al even in de kring moeten zitten. Daarom was het tegen het einde van de les moeilijk om nog geconcentreerd te zijn.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Er is heel veel vanuit de leefwereld van kleuters gekomen. Ik was aangenaam verrast hoeveel kleuters toch al weten over kruiden. Er zijn ook kleuters die verhalen vertelden van thuis of bij de grootouders. Enkele kleuters waren nog niet onmiddellijk in aanraking gekomen met kruiden, voor hun was het dus een nieuwe ervaring waar ze heel erg geboeid waren. De kleuters gaven snel aan dat ze graag zelf een kruidentuin wilden maken. Een werkpunt is dat de kleuters te lang in de kring moesten zitten. Achteraf gezien was het voor hun interessanter geweest om deze les buiten te doen omdat we toch ook wel leren over dingen uit de natuur. Dit had een meerwaarde kunnen zijn.

18 Natuurlijke grondstoffen

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema : wonen

Naam activiteit: Natuurlijke grondstoffen om te bouwen

Gepland op: 11 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap & techniek, 3.2.1.3** : Verschillen onderscheiden in geluid, geur, kleur, smaak en voelen.
- **Wetenschap & techniek, 3.2.6.26** : In hun omgeving veel voorkomende grondstoffen en materialen benoemen en beschrijven (bijv. nat en droog zand / droge klei is vast, wol is zacht, een kei is hard...).
- **Wisk, meten, 2.3** : dingen kwalitatief vergelijken en samenbrengen op basis van een of twee gemeenschappelijke kenmerken. (O.D. 2.2.) (vb Alle staafjes die even lang zijn, leggen we samen).

Concrete lesdoelen

- **Wetenschap & techniek, 3.2.1.3** : De kleuters verwoorden welke kleuren de grondstoffen hebben en hoe deze grondstoffen aanvoelen, ruiken,...
- **Wetenschap & techniek, 3.2.6.26** : De kleuters benoemen de grondstoffen die ze al kennen en beschrijven deze grondstoffen (vb. wol is zacht -> kunnen ze stof van maken, stenen zijn hard, ijsblokken kunnen smelten,..)
- **Wisk, meten, 2.3** : De kleuters leggen de materialen bij de juiste woning.

Beginsituatie

Deze activiteit gaat door in de kring. Er zullen enkele kleuters al de verschillende materialen herkennen.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Mol wil een nieuwe woning. Maar hij wil graag deze gemaakt wordt uit natuurlijke materialen. Gelukkig heeft meneer de Uil verschillende materialen meegebracht zo kunnen we kijken of Mol deze materialen wil gebruiken.

Inleiding

We benoemen de materialen en meneer de Uil is wel nieuwsgierig of de kleuters weten waarvan deze materialen afkomstig van zijn.

Waarvan komen deze materialen :

- hout → bomen
- stro → van de plantenstengels van de maïs
- ijsblokken → water dat bevroest
- zand → stenen
- stenen → aarde was een vuurbol en door afkoeling zijn er stenen gekomen (ook van vulkanen)
- stof/leer → wol van het schaap, dierenhuizen van de bizons, koeien,...
- klei → onder de grond in bepaalde gebieden.

Kern

Meneer de Uil heeft foto's meegebracht van verschillende soorten woningen. Elke woning is uit natuurlijk materiaal gemaakt. De kleuters benoemen de huizen en dan verwoorden ze en leggen ze het juiste materiaal bij de foto.

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

- stenenhuis : steen
- houtenhuis : hout
- strohuis : stro
- iglo : ijsblok
- zandhuis : zand
- wigwam : dierenhuiden
- tipi : stof

Slot

De leerkracht heeft nog glas bij omdat sommige huizen ook ramen hebben. Maar de leerkracht vraagt zich af of glas ook een natuurlijk product is. Meneer de Uil vertelt het aan de kleuters en aan de leerkracht. Hij legt uit dat ze van zand glas maken. Maar als de kleuters er meer van willen maken mogen ze tijdens de hoekenwerking informatie bekijken via de laptop/tablet daar wordt het helemaal uitgelegd.

Reflectiefiche

Activiteit : wetenschap en techniek - natuurlijke grondstoffen

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters waren heel geboeid. De concrete materialen waren heel uitnodigend voor de interesse van de kleuters op te wekken. Omdat we boven in de kring zaten werden sommige kleuters wel weer wat drukker. Maar in het algemeen hebben ze heel goed meegewerkt.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

Een sterk punt was dat er heel veel uit de kleuters kwam. De moeilijke woorden werden zelfs door hun gezegd (tipi, dierenhuiden). Ik was aangenaam verrast in deze les. De kleuters konden goed de materialen verwoorden en ook de benamingen van de huizen werden met enige tips achterhaald. Op deze activiteit volgde een zelfstandige activiteit waar ze op een blad de natuurlijke materialen moeten vastplakken bij het huis. Deze resultaten waren zeer goed.

19 Woningen van dieren

Activiteitenfiche

Thema: wonen

Naam activiteit: de woningen van de dieren

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 13 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap & techniek, 3.2.1.1** : Met hulp van een volwassene, eenvoudige bronnen hanteren om meer te weten te komen over de natuur
- **Wetenschap & techniek, 3.2.3.1** : Veel voorkomende dieren uit hun omgeving herkennen en benoemen (bijv. Huisdieren, vogels, boerderijdieren...)

Concrete lesdoelen

- **Wetenschap & techniek, 3.2.1.1** : De kleuters verwoorden a.d.h.v. de prenten welke dieren het zijn en hoe de woningen van de dieren verwoord worden.
- **Wetenschap & techniek, 3.2.3.1** : De kleuters vertellen welke dieren ze zie op de prenten.

Beginsituatie

De kleuters herkennen de dieren die op de prenten staan afgebeeld. De activiteit wordt in de kring begeleid.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Omdat de activiteit in de kring zal plaatsvinden zijn de kleuters sneller druk.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Er ligt een slakkenhuis in het midden van de kring.

Inleiding

De leerkracht stelt voor dat Mol daar in gaat wonen. Maar de kleuters komen snel tot het besluit dat een mol niet in een slakkenhuis past. Meneer de Uil had ons horen vertellen en vertelt de kleuters dat alle dieren een eigen huis hebben. De kleuters moeten eerst zelf verwoorden welke dierenhuizen ze al kennen.

Kern

Eerst overlopen we de prenten van de dieren. Daarna bekijken we de prenten van de verschillende dierenhuizen. Deze benoemen we en dan gaan we kijken welk dier er in woont. Het huis met het dier leggen we bij elkaar.

Slak - Slakkenhuis

Spin - Spinnenweb

Kip - Kippenhok

Vogel - Vogelnest

Konijn - Konijnenhol

Bever - Beverburcht

Bij - Bijenkorf

Insecten (kever, lieveheersbeestjes,...) - Insectenhotel

Slot

Meneer de Uil heeft nog een doos meegebracht. Hij zou het fijn vinden als zijn vrienden eens op bezoek kwamen bij onze klas. Daarom heeft hij spullen meegebracht voor een insectenhotel te maken.

Reflectiefiche

Activiteit : wetenschap en techniek - de woningen van de dieren

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters hebben goed meegedaan met de activiteit. Sommige dieren waren nog niet zo bekend bij de kleuters bv. de bever. Hier heeft een kleuter uitleg over gegeven en meneer de Uil heeft aangevuld(er waren prenten voorzien om uitleg te geven over de beverbucht).

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De informatie kwam vooral uit de kleuters zelf. Als leerkracht heb ik zeer weinig informatie moeten toevoegen. Ik vond het geweldig om te horen dat de kleuters al zoveel weten. Ze hebben actief deelgenomen aan het gesprek. Voor sommige kleuters duurde het wat te lang om in de kring te zitten. Daarom denk ik dat het een leuk idee was om de prenten van de dieren buiten te verstoppen of eventueel op zoek gaan naar deze dieren in onze buitenomgeving en daarna het gesprek starten. Zo waren de kleuters actiever betrokken en daarna konden we erover vertellen.

20 Onder de grond

ActiviteitenficheDoelgroep: 1 2 **3**

Thema: wonen

Naam activiteit: Onder de grond

Gepland op: 12 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschap & techniek, 3.2.1.1** : Met hulp van een volwassene, eenvoudige bronnen hanteren om meer te weten te komen over de natuur
- **Wetenschap & techniek, 3.2.3.1** : Veel voorkomende dieren uit hun omgeving herkennen en benoemen (bijv. Huisdieren, vogels, boerderijdieren...)
- **Wisk, meten, 1.1** : ervaren dat dingen eigenschappen hebben en kunnen dat verwoorden.

Concrete lesdoelen

Wetenschap & techniek, 3.2.1.1 : De kleuters verwoorden welke dieren ze zien op de prenten.

Wetenschap & techniek, 3.2.3.1 : De kleuters vertellen welke dieren ze kennen die onder de grond zit en welke dieren ze herkennen op de prenten

Wisk, meten, 1.1 : De kleuters verwoorden de eigenschappen van de dieren die onder de grond zitten.

Beginsituatie

De kleuters hebben in de tweede kleuterklas al geleerd over enkele kriebelbeestjes.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Er staat een doos en een bord in de kring.

Inleiding

Meneer de Uil vertelt ons dat hij iets heeft meegebracht. Want hij had gehoord dat Mol bang is onder de grond. Maar hij moet geen bang hebben want er is nog ander leven onder de grond. Hij is wel een benieuwd of de kleuters weten wie er nog allemaal onder de grond leeft. De kleuters mogen vrij vertellen.

Kern

In de doos zitten allemaal prenten. De kleuters moeten goed nadenken welke dieren/dingen onder de grond leven en welke niet. Alles wat onder de grond woont mag op het bord worden bevestigd.

Dieren die onder de grond wonen :

- wormen (regenworm)
- larven van de meikever
- duizendpoot
- mieren

Deze dieren wonen onder de grond maar ook boven de grond (voor voedsel te alen)

- vos → vossenhol
- muizen → slapen onder de grond
- konijnen → slapen onder de grond, jongen in te verzorgen

Andere

- wortels
- aardbeien

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

- wortels van de boom

Dingen die niet onder de grond leven/wonen

- blikje cola
- vogels
- een bal

Slot

Het bord hangt helemaal vol. Dit bord wordt onder in de klas ook nog gebruikt als techniebord zo kunnen de kleuters nog zelfstandig zoeken welke wel onder de grond horen en welke niet.

Reflectiefiche

Activiteit : wetenschap en techniek - onder de grond

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters deden allemaal goed mee en bedachten dieren die onder de grond konden wonen. Hier merkte ik wel op dat enkele kleuters er helemaal geen idee van hadden wie er nu onder de grond leeft en wie niet. De kleuters konden wel zelf de verschillende woningen verwoorden (konijnenhol, vossenhol). Ze hadden er niet aan gedacht dat niet alleen dieren er leven maar ook groenten, planten ... Ze vonden het wel interessant dat ze de dieren op het bord konden bevestigen met moeren en bouten.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters zochten goed mee naar antwoorden wie er allemaal onder de grond leeft.

Maar bij het woord 'leven, wonen' dan denken de kleuters alleen maar aan de dieren en mensen. Hier denken ze niet verder dat planten, bomen en bloemen ook leven. En dat groenten ook groeien onder de grond. Het bevestigen van de dieren op het bord was wel een meerwaarde in de les omdat de kleuters weer actief betrokken waren en zo konden ze visueel zien welke dieren er onder de grond leven.

21 Afval sorteren

Activiteitenfiche

Thema: restaurant

Naam activiteit: Afval sorteren - het restaurant is vuil

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 3 februari 2016

Leerplandoel(en)**- Wetenschap en techniek, Natuur, 7.18 :**

Kinderen gaan op hun niveau zorgzaam om met hun milieu.

- Wetenschap en techniek, Techniek, 6.1:

Kinderen zien in dat courante producten gemaakt zijn uit welbepaalde materialen en/of grondstoffen.

- Ned, Taalbeschouwing, 5.4 (O.D):

De kleuters beseffen dat bepaalde symbolen (pictogrammen, lettertekens, ...) dienen om boodschappen over te dragen.

Concrete lesdoelen**- Wetenschap en techniek, Natuur, 7.18 :**

De kleuters verwoorden welke soorten afvalbakken er bestaan.

De kleuters verwoorden in welke vuilbakken welk afval mag.

- Wetenschap en techniek, Techniek, 6.1:

De kleuters verwoorden uit welke grondstoffen de materialen zijn gemaakt.

Vb. Hout, plastic, metaal, ...

- Ned, Taalbeschouwing, 5.4 (O.D):

De kleuters verwoorden de gevaarpictogrammen wat ze betekenen en wat de eventuele gevolgen zijn.

Beginsituatie

De kleuters hadden in het begin van het schooljaar rond het project 'afval' gewerkt.

De kleuters zijn in de klas heel erg bewust bezig met het sorteren en duurzaam zijn met afval. Bv. sommige fruitresten worden aan de dieren gevoederd, ze moeten herbruikbare flesjes gebruiken. De kleuters hebben enkele weken geleden geleerd over de verschillende grondstoffen bv. plastic, metaal, hout.

Gevolgen voor betreffende activiteit

Ze hebben al aan het project meegedaan en de afgelopen jaren werd er ook rond afval gewerkt. De meeste kleuters zullen de afvalbakken kennen. Daarom voorzie ik ook afval dat niet zo standaard is bv. geneesmiddelen en werken we ook met de gevaar-pictogrammen.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Inag de klas ligt er veel rommel. Er is gisteren onvoldoende opgeruimd nadat onze klaspop zijn restaurant heeft geopend. Meneer de Uil vindt het jammer dat er nog zoveel afval is achtergebleven. Dit was natuurlijk niet de bedoeling. De klaspop wil graag helpen maar weet nog niet zo goed hoe hij moet sorteren. Gelukkig weten meneer de Uil en de kleuters dit wel.

Inleiding

De leerkracht heeft allemaal emmertjes voorzien om goed te kunnen sorteren. De leerkracht heeft ook allemaal papieren voorzien zodat we weten wat in welke afvalbak moet. Deze gaan ze eerst overlopen.

- GFT : groente- ,fruit - en tuinafval

- PMD : plastic flessen en flacons, metalen verpakkingen en drankkartons

Sanne Vandewinkel

Op welke manier kan de klasleerkracht de natuur betrekken in niet natuur-gerelateerde thema's?

- GLAS
- PAPIER en KARTON
- KGA : Klein gevaarlijk afval
- RESTAFVAL (huisvuil)

Kern

De kleuters mogen 1 ding nemen van de grote afvalhoop.

Om de beurt mag de kleuter vertellen uit werk materiaal het is gemaakt en in welke afvalbak het hoort.

<u>GFT</u> : groente- ,fruit - en tuinafval - fruit - doppen van noten - groenten	<u>GLAS → Wit en gekleurd sorteren</u> - potten uit glas - glazen - glazen flessen	<u>KGA : Klein gevaarlijk afval</u> - batterijen - spuitbussen van verf - nagellak
<u>PMD</u> : Plastiek, metaal en <u>drankkartons</u> - plasticen flessen - shampoofles - metalenblik - drankkartons	<u>RESTAFVAL - huisafval</u> - aluminiumfolie - yoghurtpotjes - botervlootjes - folie - eierschalen	<u>Papier en karton</u> - kranten - tijdschriften - enveloppen - karton - eierendoos

Extra : geneesmiddelen in een doosje. (het doosje mag bij karton en papier en de geneesmiddelen moet je naar de apotheek brengen, dit mag niet in bij het restafval)

Slot

Meneer de Uil heeft nog een papier bij waar van die vreemde pictogrammen opstaan. Hij vertelt aan de kleuters dat dit gevaar-pictogrammen zijn en vraagt aan de kleuters om te kijken bij de materialen die hij heeft meegebracht als ze één van deze pictogrammen herkennen. Er worden vragen gesteld bv. Mag je dan geen afwasmiddel meer gebruiken bij het afwassen of waarom zou je daar mee moeten uitkijken?

1. Bijtend: bv. ammoniak
2. milieu-gevaarlijk: bv. javel
3. ontplofbaar: bv. haarlak
4. giftig: bv. verf
5. licht ontvlambaar: bv. nagellakremover
6. irriterend: bv. afwasmiddel

Reflectiefiche**Activiteit : Afval sorteren - het restaurant is vuil****❖ Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De kleuters waren heel aandachtig. Ik merkte dat de standaard-vuilbakken gekend waren (gft, restafval, papier en karton, pmd, glas). Enkel het klein gevaarlijk afval kenden ze nog niet allemaal. Iedere kleuter mocht een afvalstuk nemen en deze sorteren. Ze vonden het heel fijn omdat ze konden ze bewegen en toch leerden ze iets bij. Omdat meneer de Uil weer tevoorschijn kwam vonden ze het wel leuk. Alleen konden ze eerst nog niet goed de link leggen waarom hij hier kwam. Ze dachten dat hij alleen bij de activiteiten kwam die te maken hadden met de natuur. Zo heeft hij dan ook eerst even uitgelegd dat afval de natuur kan schaden. Dit wisten ze wel al maar dat verband hadden ze nog niet gelegd.

❖ Wat waren de sterke punten en de werkpunten?

De kleuters deden actief mee bij de activiteit. Het sorteren verliep goed. Soms zorgde ik voor verstrooiing door er dieper op in te gaan bv. doppen van de noten. Het gebruik van de gevaar-pictogrammen vonden ze heel interessant omdat het weer nieuw voor hun was. Ook werden er veel pictogrammen herkend omdat deze producten ook thuis werken gebruikt door mama ... De veiligheid en eventuele gevaren stonden hier wel centraal.

22 Insectenhotel maken

Activiteitenfiche

Thema: wonen

Naam activiteit: een insectenhotel maken

Doelgroep: 1 2 **3**

Gepland op: 13 mei 2016

Leerplandoel(en)

- **Wetenschappen & techniek, 3.2.1:** Een explorerende en experimenterende aanpak tonen om meer te weten te komen over de natuur. (O.D.1.02)
- **Wetenschappen & techniek, 3.2.1.6:** Een houding van zorg en respect voor de natuur.
- **Wetenschappen & techniek, 3.3.1.1:** Bij een technisch probleem creatieve oplossingen bedenken en toelichten.

Concrete lesdoelen

- **Wetenschappen & techniek, 3.2.1:** De kleuters maken samen met de leerkracht een insectenhotel voor de insecten in onze buitenruimte.
- **Wetenschappen & techniek, 3.2.1.6:** De kleuters zetten het insectenhotel buiten en laten de insecten in het huisje wonen.
- **Wetenschappen & techniek, 3.3.1.1:** De kleuters zoeken materialen die ze kunnen gebruiken voor het insectenhotel en verwoorden hoe ze het insectenhotel willen maken.

Beginsituatie

De kleuters hebben nog nooit een activiteit gehad rond het maken van een insectenhotel. Dit wordt begeleid door de leerkracht en in kleine groepjes gedaan.

Lesverloop**Sfeerschepping**

Meneer de Uil mist zijn dieren vriendjes buiten wel een beetje. Hij zou het geweldig vinden als zijn vriendjes eens een bezoekje kunnen brengen aan de klas. Daarom zou hij het geweldig vinden dat de kleuters een insectenhotel maken. Zo geven wij de insecten een veilig huisje in onze buitenruimte.

Inleiding

Eerst bespreken hoe zo een huisje eruit zou zien. Lijkt het op onze hotels of huizen? Wat vinden de insecten leuk en waar voelen ze zich veilig bv. tussen de stenen.

Kern

Meneer de Uil heeft allemaal materialen voorzien om een insectenhotel te maken. (takjes, stenen, baksteen ...)

De kleuters leggen eerst alle materialen in de kist.

De juf begeleidt het lijmpistool omwille van het gevaar maar de kleuters plakken alles waar ze zelf willen.

Slot

We gaan het insectenhotel in onze buitenruimte plaatsen.

Reflectiefiche

Activiteit : wetenschap en techniek - een insectenhotel maken

❖ **Hoe is de activiteit verlopen? Vlotter, rustiger, drukker, ...?**

De activiteit is heel rustig en vlot verlopen. De kleuters hadden heel veel ideeën en deelden het insectenhotel op in kamers. De kleuters waren heel erg benieuwd naar het resultaat en waren enthousiast toen ze het in de buitenruimte gingen zetten.

❖ **Wat waren de sterke punten en de werkpunten?**

De kleuters waren geboeid en benieuwd welke dieren er naar het insectenhotel zouden komen. Ze waren ook trots op hun werk. Ook vonden ze het leuk dat ze hiermee meneer de Uil konden helpen. Door te werken met een lijpistool konden de kleuters dit niet volledig zelfstandig doen. Volgende keer proberen met andere middelen de materialen vast te plakken zodat de kleuters deze activiteit zelfstandig kunnen uitvoeren.

(BasisschoolGOIcarus)